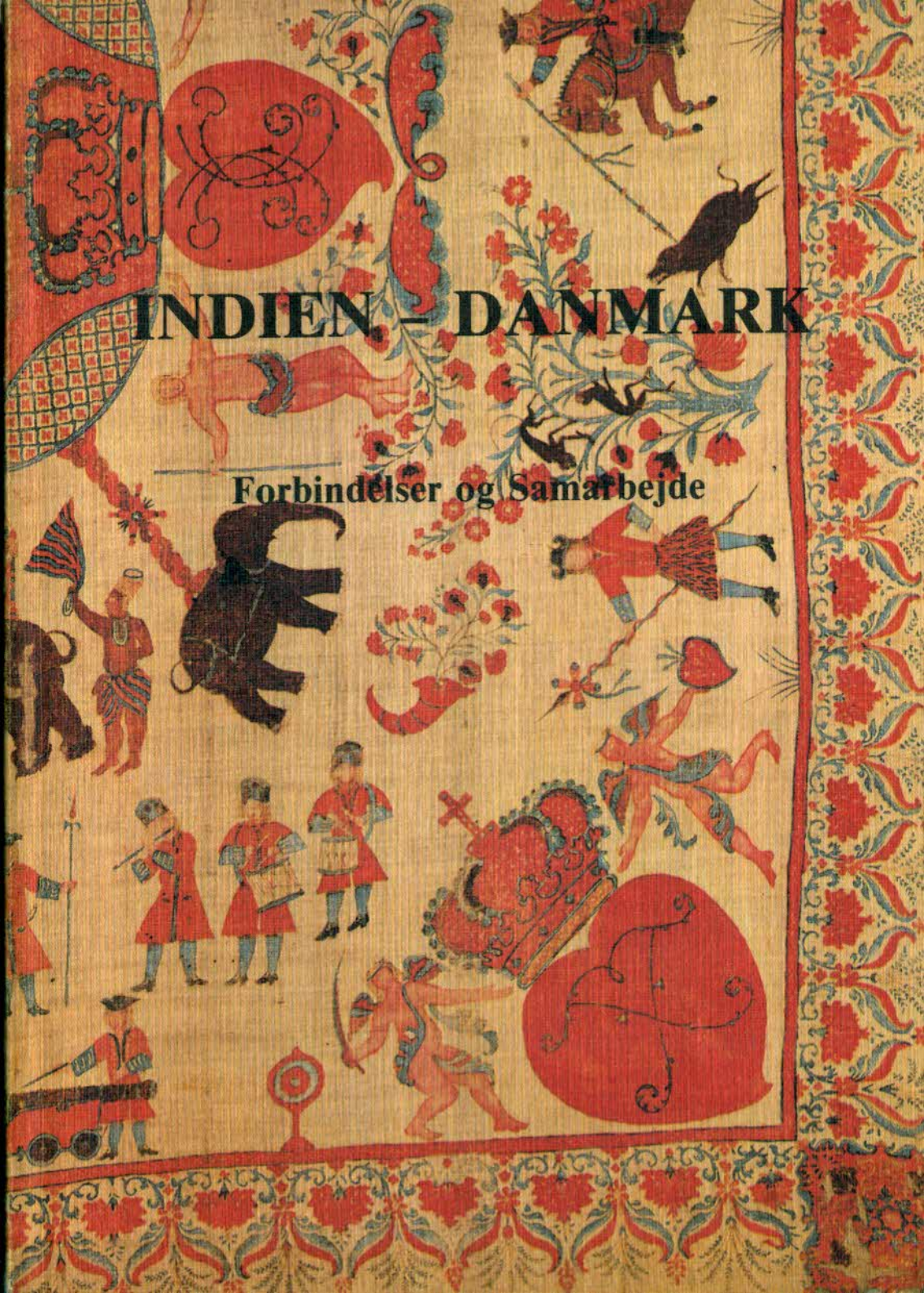

INDIEN – DANMARK

Forbindelser og Samarbejde

INDIEN – DANMARK

Forbindelser og Samarbejde

NASAR MALIK,
Journalist,
VAEREBROVEJ # 14/1-3,
2880, BAGSVAERD
COPENHAGEN. DENMARK

Udgiver: Den indiske ambassade i Danmark
Redaktion: Kika Mølgaard

Forfatterne:
R. Nagaswamy, dr., leder af arkæologiske studier i Tamil Nadu
Palle Petersen, forfatter, bl.a. rejse- og lærebøger
Erik Stinus, forfatter, oversættelse af indisk litteratur, bl.a. antologi af indisk lyrik og romanen »Godan«
Erland Munch-Petersen, bibliotekar, dr. phil., fagleder ved Danmarks Biblioteksskole
Inger Sjørslev, mag. scient., museumsinspektør, Etnografisk Samling, Nationalmuseet, København
Kaj Baagø, dr. teol., viceafdelingschef i Danida, 1959–68 professor ved United Theological College, Bangalore
R. C. Pandeya, professor i filosofi, University of Delhi
Kika Mølgaard, journalist, Danidas informationskontor

Reproduktion og tryk: C. A. Backhausen ApS, København 1983

Billedet på omslaget: Tæppe (261 × 223 cm) fra Tranquebar ca. 1740. Der er benyttet plantefarver på bomuldsstof i en teknik, der er typisk for egnen og tiden. Formentlig udført på bestilling fra Danmark. Kunstindustrimuseet i København.

Forord

DANMARK ER ET AF de udviklede lande, der vedholdende har vist mest forståelse for de problemer, udviklingslandene står overfor. I Indien værdsætter vi i høj grad Danmarks rolle i forsøget på at mindske de økonomiske uligheder i verden.

Skønt der er over 9000 kilometer mellem vore lande, er vi naboer i vor fælles omsorg for menneskehedens overlevelse og vel. Forbindelserne mellem vore to lande har altid været præget af varme og hjertelighed, og jeg er sikker på, at vor premierministers besøg i Danmark yderligere vil styrke de nære forbindelser mellem os.

Denne bog om forbindelserne mellem Indien og Danmark, der udgives i anledning af premierminister Indira Gandhis besøg i Danmark, vil uden tvivl bidrage til, at vore to landes folk vil sætte endnu større pris på hinanden.

P. V. Narasimha Rao
udenrigsminister

Indisk-danske historiske relationer

Af R. Nagaswamy

En traktat mellem Kongen af Tanjore, Tamilnadu State i Indien og Christian den IV, Konge af Danmark, underskrevet i året 1620 markerer starten på det indisk-danske venskab, som er forblevet hjerteligt i over 350 år som en hyldest til det fredselskende folk i både Indien og Danmark. Indledningen til denne traktat mellem de to regenter i 1620 er værd at mindes:

»Vi Raghunatha Nayak, af Guds nåde Konge af Tanjore og alle omkringliggende territorier forkynder hermed og gør bekendt til os selv og til vore kommende regenter og konger af Tanjore og til alle andre, hvorledes hans kongelige højhed, prins og majestæt, vor elskede ven og allierede Kong Christian IV, af Guds nåde konge af Danmark og Norge, nådefuldt har sendt sin Ambassadør, den ædle og værdsatte herre Ove Giedde af Tommerup, til disse territorier og den samme Giedde er vel ankommet her og på Hans Majestæts vegne har fremsat en anmodning om vedvarende fred og en vedvarende alliance mellem Hans Majestæt Kongen af Danmark og os selv, hvilken fred og alliance kan være til fordel for begge parter og for vore undersåtter og territorier, og da vi har værdsat og påskønnet dette venlige og liberale tilbud har vi derfor og efter nøje overvejelse og eftertanke lavet en kontrakt og afsluttet og underskrevet de følgende punkter med ham, og vi indgår yderligere hermed kontrakten og konkluderer:

1. Vi skal altid og til al evighed overholde og opretholde uigenkaldelig alliance med Hans Majestæt Kongen af Danmark, og med hans undersåtter og territorier. 2. . . .«

Som et resultat af denne traktat blev kyst-landsbyen Tranquebar i Tanjore distriktet lejet ud til Kongen af Danmark for en periode af to år, idet Kongen af Tanjore forbeholdt sig ret til at udvide lejeperioden og til at indkræve skatter og anden indkomst. Kongen af Danmark havde også tilladelse til at bygge fort i Tranquebar og til at handle i Tanjore-området uden nogen form for toldafgifter. Danskerne havde

lov til at anvende den danske konges møntfod, som dengang kaldtes danske sølvkroner. Kongen af Tanjore lovede alvorligt at straffe dem, som handlede med falske mønter. Regenten i Tanjore påtog sig at yde passende beskyttelse for danske handlende og tillod dem at udøve deres egen religion, som kaldtes Den Augsburgske Trosbekendelse. I tilfælde af at skibe tilhørende Kongen af Danmark led skibbrud, beordrede Kongen af Tanjore, at sådanne ødelagte skibe samt alle varer de måtte indeholde, skulle tilhøre ingen anden end alene Kongen af Danmark og hans undersåtter. Den ovenfor nævnte venskabs- og handelstraktat blev underskrevet i den kongelige by Tanjore den 19. november 1620. Det originale dokument, underskrevet af Raghunatha Nayak, Konge af Tanjore, er stadig bevaret på det Kgl. Bibliotek i København.

Raghunatha Nayak sendte senere et brev til Kongen af Danmark, hvori han bekræftede sit venskab. Brevet var skrevet på et gyldent blad, der lignede et palmeblad og var på sproget Tamil. Raghunatha's underskrift er imidlertid på Telugu. Dette gyldne venskabsbrev er også bevaret på det Kgl. Bibliotek i København og lyder:

»Vi, den kongelige højhed Srimad Raghunatha Nayak, sender denne meddelelse til Kongen af Danmarks Ambassadør, på den 22. dag af Chritrai i året Raudri. Vi har det glimrende her. Vær venlig at sende nyt om Deres Højheds velbefindende. Det glæder os at høre nyt fra Deres sted bragt til os af Kaptajn Roland Crepe og den hollandske general. Siden vi har aftalt, at der ikke skal gøres forskel på Deres Højhed og vores og da vi har aftalt at leve som et folk, har vi beæret Kaptajn Roland Crepe med en palankin (lukket bærestol) og tillader dette lands undersåtter at komme her og slå sig ned.

Vi beordrer skabelsen af en havn ved navn Tarangampadi her og tillader eksport af peber til hint land, da de ikke har peber dér. Vi har givet tilbørlig advarsel til portugiserne for den ulykke de har påført Roland Crepe og idømt dem en bod på 12.000 pon for dette og beordret dem til ikke at røre Deres skibe. Vi har sendt generalen tilbage. Eftersom vi har beordret at dette sted skulle gøres passende for Kaptajn Roland Crepes beboelse, bor han der nu.

Da det er blevet besluttet, at vi ingen forskel skulle gøre på dette og hint land, befaler vi at folket fra hint land kan komme og slå sig ned på dette sted. Vær så venlig at arrangere, at curiositeter ofte kan sendes fra hint land til dette land. Vi sender med dette brev to store pitambarams (silkeklæder), et vægtæppe med to rækker smaragder, fire maledetæpper, to Jamutad sværd, en dolk med løveskaft, en anden dolk og fire Singarams (halsbånd med løveansigter). Vær venlig at se til, at disse anerkendes.

Denne meddelelse skulle bringes til Hans Højhed Kongen af Danmark, af de passende embedsmænd«.

Som et resultat af disse transaktioner etablerede Dansk-Ostindisk Kompagni et handelscenter i Tranquebar, og Dansborg Slot, tegnet af danske ingeniører, blev bygget der. Snart blev der rejst et fort og andre bygninger for at huse de dérboende samt varer. Hele denne lille bys struktur og lay-out, som kan ses selv den dag i dag, blev lavet efter dansk mønster og i dansk stil. Lejen af Tranquebar blev forlænget for danskerne, som beholdt stedet næsten frem til 1845, da hele den danske besiddelse blev solgt til englænderne, hovedsagelig på grund af englændernes tiltagende magt på daværende tidspunkt. Begyndende med Roland Crepe kender vi navnene på hele 34 guvernører, ligesom vi kender til adskillige skibe, der sejlede til Indien og tilbage. Det Dansk-Ostindiske Kompagni lavede adskillige mønter i bly, kobber og guld til brug i Indien. De bar det halvmåneformede segl C.4, C.5, F.III osv., som stod for navnet på Danmarks daværende konge, som Christian IV, Frederik III osv.

Nogle af de tidligste mønter bar navnet »Dansborg« for at fejre det danske slot i Tranquebar. Bortset fra slottet figurerede også porten og fortet på mønterne.

Den tidligste indisk-danske mønt blev lavet i 1637, og den sidste blev lavet i 1845. Navnet T.R., som står for Tranquebar, var også indgraveret i nogle af mønterne.

Bortset fra ganske få ubetydelige skærmydsler forløb det danske ophold i Indien i fuldkomment venskab. Selv administrationen af nogle tilstødende jorder, som tilhørte et Hindu tempel, blev varetaget af dem. De vigtigste handelsvarer var peber og tekstiler. En særlig type keramik, formentlig lavet i Canton i Kina, synes imidlertid at være blevet populær i Danmark under navnet Tranquebar porcelæn.

I den originale traktat mellem kongen af Tanjore og kongen af Danmark skulle danskerne i Indien behandles i overensstemmelse med dansk retsvæsen. I det 18. århundrede fungerede i Tranquebar et velorganiseret retssystem, i hvilket både indfødte hinduer, muslimer og kristne trivedes sammen. Optegnelser fra disse retssager findes stadig bevaret i Madras Record Office og i det Kgl. Bibliotek i København.

Den første protestantiske kirke blev etableret i Indien i Tranquebar af Bartholomeus Ziegenbalg, som var hovedansvarlig for byggeriet af »New Jerusalem Church« i året 1716. Ziegenbalg lærte sig Tamil, det lokale sprog, og bidrog med en betydelig indsats, idet han for første gang indførte trykning og således kunne udgive bibelske værker. Han har opnået vedvarende berømmelse indenfor trykningens historie i Indien.

I det 18. århundrede fortsatte Mahratta regenterne i Tanjore protektionen af den danske koloni i Tranquebar, som nød godt af generel velstand og byggeaktiviteter. Danskerne interesserede sig også meget for den lokale religion. Mange af dem malede illustrationer fra Hindu-mytologien, og enkelte af disse malerier er stadig bevaret i København. I overensstemmelse med tidens ånd kan man se interessen for det almindelige folk på billeder malet på marieglas, som nu er bevaret på Kronborg Slot, Danmark. Et par få bronzegenstande som siges at være udgravet mens man lavede et fundament i Tranquebar sent i det 18. århundrede, kan nu ses på Nationalmuseet i København.

Danskernes interesse for Tranquebar svandt bort med deres erhvervelse af Serampore nær Calcutta i 1755 og også med deres handel med Kina. I begyndelsen af det 19. århundrede blev den danske besiddelse tabt til englænderne som et resultat af krigen i Europa, og til sidst solgt til englænderne i 1845 for 12½ lakh rupees (20.000 £).

For nylig har Tamilnadu regeringen erklæret Dansborg Slot for et historisk monument og lavet et museum, der skildrer den indisk-danske kontakt og således symboliserer den kulturelle og fredelige forbindelse imellem de to lande.

Møde med Tranquebar

AF PALLE PETERSEN

INDIEN OG DANMARK mødes i Tranquebar.

Der er lang vej dertil. Først 9.000 kilometers flyvning til Madras, derefter 300 kilometer mod syd langs kysten med lokale busser. Turen kan med lidt held gøres på et par dage – men dengang for omkring 360 år siden, da danskerne kom her for første gang tog det 535 dage ad søvejen – så nogen udvikling er der sket siden dengang – i alle tilfælde i verden udenfor Tranquebar.

Svedig og træt sidder man i bussen, som en fremmed. Nysgerrige blikke, småsludren på et indisk sprog, man ikke forstår. Venlige smil, en af dem prøver på engelsk: »Why are you here? What do you want?«

– Jeg skal besøge en gammel dansk koloni.

Jeg ser lidt undskyldende på dem.

– Dansk? Koloni? De småsludrer om det. – Hvor? Hvorfor?

– Det er svært at forklare, det er nok umuligt.

De lever i nutiden, jeg prøver at finde noget i fortiden.

»Tranquebar!« siger buschaufføren pludselig.

Det giver et ryk i mig, et kendt dansk ord mellem alle de indiske. Og her uden for vinduet ser jeg skiltet med TRANQUEBAR på dansk og indisk – endelig er jeg fremme.

Jeg står af med mine tasker og det tunge fotoudstyr. Går gennem den gamle danske byport med Frederik den 7. navnetræk og årstallet 1791 – en oksekærre kører forbi og minder om, at Tranquebar var en dansk by i Indien.

Går ned ad Kongensgade, som dog i dag kaldes Kings street. Her ligger stadig husene, hvor danskerne boede indtil for omkring 100 år siden, men i dag er der ingen tilbage. Går forbi den danske Ny Jerusalem kirke og Zionskirken – gaden er kun 2–300 meter lang og ender ude i havet.

Ved havet ligger det gamle danske fort fra 1620, Dansborg – usædvanligt velbevaret. Dengang centrum for den danske kolonimagt i Indien – i dag et museum, der skal vise inderne minderne fra dengang,

da befolkningen her for første gang fik kontakt med europæerne – åbningstid ... daglig.

Der er flere andre gader med danske huse, man kunne fortælle om, i det danske Rigsarkiv findes mange, mange hylder der rummer historie, regnskaber og optegnelser fra den danske tid herude.

I dag er det svært for en dansker at finde et sted at bo, for byen er ikke så stor, at den har et hotel.

Jeg prøver at banke på hos den lutherske præst, som naturligvis i dag er inder. Han tager godt imod mig: »Oh, you are coming from Denmark, you are very welcome my friend.« Han låner mig sin sovebriks, og vi spiser ris og carry på store palmeblade. Det er spændende at have danskere på besøg, der kommer kun et par stykker forbi om året, siger han.

Han vil gerne vide, hvordan det går med den danske hjælp til Tranquebar – den danske regering har lovet at overveje en form for u-landsbistand til den gamle danske koloni. Jeg vil gerne høre, hvordan han opfatter den danske kolonis historie. Det snakker vi om de næste dage.

Historien

DET BEGYNDTE I 1618, da den danske konge Christian den 4. sendte en lille flåde afsted for at få en koloni i »de indianske lande« og dermed få andel i den indbringende krydderihandel. Christian den 4. noterer selv i sin dagbog 1618: »Den 29. november sejlede Vor indianske flåde ud af Sundet. Den almægtigste Gud give dem lykke.«

Flåden bestod af 5 skibe under kommando af den kun 23-årige adelsmand Ove Giedde. Målet var ikke Indien, men Ceylon – Sri Lanka. Her havde man via en hollandsk udsending fået kontakt med rajah'en af Kandy og håbede at kunne oprette en dansk koloni på Ceylon. Der var både handelsskibe fra det danske »Ostindisk Kompagni« og krigskibe med 250 bøsseskytter ombord, så man både kunne handle og forsvare sig.

Rajah'en ville imidlertid ikke samarbejde med danskerne da de endelig i 1620 nåede frem. Det lykkedes i stedet den hollandske handelsmand Roland Crappè, som var med på den danske ekspedition, at få kontakt med en indisk fyrste på Coromandelkysten i Sydøstindien. Det var nyak'en af Tanjore Ragunatha.

Nayak'en var interesseret i en dansk handelsstation på kysten. Den

Artiklens forfatter (t.h.) med den lutheske præstefamilie ved Ny Jerusalem kirken i Tranquebar (1982).

skulle danne modvægt til de dominerende portugisere og hollændere, og øge konkurrencen mellem de europæiske lande, som ville handle med Indien – det gav bedre priser på de indiske varer.

Nayak'en ville også gerne have fat i de mere avancerede europæiske våben, især bøsser, kugler og krudt – og forskellige metaller. Det ville styrke hans magt over for andre indiske fyrster. Og endelig var han

Fra Dansborg museet.

Admiral Ove Gieddes fort, Dansborg, set fra landsiden.

interesseret i en europæisk handel, der kunne medvirke til at udvikle

en af de stagnerede fiske- og handelsbyer. Der var altså også tale om et udviklingsprojekt.

Danskerne så deres fordel i den andel de kunne få i de højt værdsatte indiske varer, som kunne give store fortjenester på det europæiske marked.

Der blev udarbejdet en kontakt mellem nyak'en af Tanjore og den danske konge i 1620. Nyak'en lod danskerne leje et område på størrelse med Fanø for 2 år. Heri lå den lille fiskerby Tranquebar. Danskerne skulle betale afgifter til nyak'en og udvikle området – men kunne til gengæld tage told af den handel, der gik gennem det. Det var inderne, der stillede betingelserne, danskerne underskrev kontrakten.

Ove Gieddes mission var lykkedes. Få dage efter modtog han 12 daler som told for fem dages handel i Tranquebar, han skriver lettet: »og det var min herres første rente af de indiske lande«.

Tranquebar måtte forsvares. Inden afrejsen lod Ove Giedde opføre fortet Dansborg, så sejlede han hjem med den første ladning krydderier – rejsen havde da varet i 3 år. Danmark havde fået sin første koloni – den var dog kun til leje. Det var den indiske fyrste, der havde magten.

Dansborg var et stærkt fort, det kan man endnu se i dag. Byen blev omgivet af volde og mure, så den kunne forsvares både fra sø og land. Mange fjender lurede på den danske koloni – sørøvere, portugisere, hollændere og senere engelske konkurrenter – også de indiske fyrster søgte flere gange at belejre byen for at presse danskerne for flere afgifter – men de havde fordel af handelen, så der blev ikke gjort alvorlige forsøg på helt at fordrive danskerne, da de beholdt kolonien efter lejemålets udløb.

Den islandske bøsseskytte Jon Olafssen var med på den anden danske flåde, der kom til Tranquebar i 1623, han fortæller om handelen: »Nu skulle vi sige farvel til fortet Dansborg. Hele fragten var indladet i skibet. Den var vurderet til 10 tønder guld. Den bestod af peber, fint tøj, silke, guldindvævede stoffer, juveler til en værdi af 60.000 daler. Desuden blåt farvestof, der hed indigo, der brændes af en meget smuk urt.«

Tranquebar var som andre kolonier dengang, først og fremmest en handelskoloni, og både indere og danskere havde fordel af handelen. Kolonien var lille i forhold til Portugals og Hollands enorme koloniområder i Østen, men den gjorde København til den førende by i

Norden for krydderihandel. Kolonien blev også en slags base for danske handelsskibe på vej til Kina, og kolonien gav i perioder overskud til Ostindiske Kompagni. Danskerne havde især fordele af den indiske handel, når de andre kolonimagter lå i krig med hinanden. Men når Danmark selv kom i krig i Europa, ramte det kolonien hårdt.

Der blev i en periode omkring 1630 ikke udsendt danske skibe til Tranquebar i 30 år, men det lykkedes den danske guvernør at holde kolonien. Senere forsøgte den danske konge flere gange at sælge kolonien, fordi den gav underskud, så den blev på danske hænder, selvom det ene efter det andet af de Ostindiske kompagnier gik fallit.

Der var kun få danskere i Tranquebar, der har næppe på noget tidspunkt været over 200, men byen var stor efter danske forhold. I storhedstiden omkring 1700 boede 6.000 inden for voldene og 7.000 udenfor, af danske byer var kun København med 17.000 indbyggere større.

Missionen

TRANQUEBAR FIK EN plads i verdenshistorien, da to missionærer i 1706 kom til byen, de var udsendt med velvilje af den danske konge – begge stammede dog fra det tyske Holsten. Det var Ziegenbalg og Plütschau – måske de eneste danskere som stadig mindes af inderne i Tranquebar, fornylig er der rejst en mindesten over dem.

Det var de første lutherske missionærer i verden. Og for første gang oplever vi, hvordan kolonihistorien ikke kun drejer sig om at handle og tjene penge – den kommer også til at dreje sig om at hjælpe mennesker.

De to missionærer vil ikke kun prædike kristendom, de vil også hjælpe de fattigste af inderne. Deres eksempel bliver grundlaget for al senere luthersk missionsvirksomhed.

Missionærerne stødte hurtigt sammen med guvernøren. Missionærerne blandede sig i den måde de fattige blev behandlet på. De lærte sig det lokale tamil-sprog, oprettede skoler for børn og voksne. De fik folk til at kræve bedre forhold, og de fik stoppet den slavehandel, der var i byen. En overgang frygtede guvernøren, at de ville hidse folk op til oprør for at gennemtvinge forbedringer, og han lod derfor Ziegenbalg fængsle i flere måneder.

Missionen blev kendt ude i verden, og kongen måtte trods handelshensyn støtte missionærerne. Missionærerne kom godt ud af det med de lokale hindu-præster, de førte lange diskussioner med dem og fik stor indsigt i indisk livsvisdom. De fik sejlet det første trykkeri til denne del af Indien, lavede en papirmølle og trykte de første bøger på tamil-sproget.

Naturligvis byggede de også kirker, Ziegenbalgs Ny Jerusalem kirke fra 1718 står der endnu i fin stand, og han selv ligger begravet i den. Den nuværende lutherske præst er sidste led i den lokale række af lutherske præster derude, han fortæller begejstret om missionens betydning – der er dog kun 150 medlemmer i hans menighed – men i den nærliggende by er der en luthersk biskop, og flere andre missioner har slået sig ned i området. Der er dog ikke flere danske missionærer tilbage i Tranquebar-området, men stadig både svenske og tyske.

Kolonien opgives

DANSKERNE FIK FLERE handelssteder i Indien, og nogle af disse »loger« gav større udbytte end Tranquebar. Men konkurrencen var hård i kolonierne. Det var de andre store europæiske kolonimagter, der hentede de store fortjenester – Danmark formåede aldrig for alvor at gøre sig gældende.

Det er værd at understrege, at helt indtil omkring 1800 var det indiske fyrster, der dikterede betingelserne for den danske koloni og det gjaldt også for de andre europæiske kolonier. Men det lykkedes englænderne at spille de enkelte indiske fyrster ud mod hinanden, så de i begyndelsen af 1800-tallet selv kunne overtage magten – og handelen i hele Indien.

Englænderne trak handelen væk fra Tranquebar, kolonien gav større underskud og endelig i 1845 solgte Damark Tranquebar til England for 1.250.000 rigsdaler. Der boede dog endnu i en årrække danske pensionerede embedsmænd derude – men med dem uddøde de sidste danskere i Tranquebar. Englænderne var ikke interesseret i Tranquebar, handelen forsvandt og udviklingen stoppede helt.

Tranquebarmissionen gik helt over på tyske hænder, og er i dag overvejende styret af indere. Flere andre steder i Indien er der dog danske missionærer, som driver skoler og hospitaler som et led både i missionen og i u-landsarbejdet. I selve Tranquebar støtter den danske venskabsforening »Tranquebars venner« en katolsk skole. Den

danske »Tranquebar-komite'« har blandt andet søgt at få den danske regering interesseret i at yde støtte til udviklingsarbejde i den tidligere danske koloni – og via Danida undersøger man mulighederne for at yde u-landsbistand til fiskerne i Tranquebar.

For de fattige fiskere er der ikke sket nogen særlig udvikling siden danskerne kom i 1620. De fisker stadig som dengang fra deres små katameraner, som ofte kun består af 3–4 træstammer, der er surret sammen. Det ser ud som om de sidder på vandet, når man ser dem fiske ude i det oprørte hav – og deres fangster er kun lige nok til at overleve for.

Tranquebar-fiskere ved kysten.

Ligesom missionærerne i sin tid vil Danida søge at hjælpe den fattigste gruppe af befolkningen – men naturligvis uden at ville blande sig i religionen. Man vil sandsynligvis give fiskerne støtte, så de kan købe små både, måske med små motorer, der vil give dem mulighed for at gå længere til havs.

Derfor snakker inderne i Tranquebar stadig om danskerne – ikke som koloniherrer, men som u-landsfolk, der måske endelig for alvor kan medvirke til at skabe udvikling i dette lille område af Indien, så en lille gruppe fiskere får mulighed for at leve et lidt mere sikkert liv. – Lad os håbe de ikke bliver skuffede.

Indisk litteratur i Danmark

Af Erik Stinus

Det er sandsynligt at man i antikvariaternes bogkasser kan finde andre oversættelser til dansk af ældre og nyere indisk litteratur end dem der her skal nævnes. Men selv om sjældne og glemte indiske bøger skulle komme for en dag, ville det næppe rokke ved den kendsgerning at danske læsere er blevet temmelig tilfældigt oplyst, og i lange peroder ikke med en fattig stavelse, om skrivekunsten i den del af verden som vi nu kalder det indiske subkontinent.

Da digteren Kai Friis Møller, Rudyard Kiplings oversætter, i 1945 udsendte »Alverdens fagre ord«, et fint lille udvalg af klassiske og moderne kærlighedsdigte fra mange lande, måtte man dèr forgæves kikke efter indiske fagre vers. Og i den store digtantologi som samme redaktør besørgede for Politikens Forlag, »Udenlandsk lyrik i dansk gendigtning«, 1954, tegnes atter et poetisk verdenskort hvorpå Indien endnu ikke er opdaget. Det er så meget mærkeligere som en indisk digter, Rabindranath Tagore, allerede i 1913 var blevet tildelt Nobelprisen i litteratur. Forlaget V. Pios Boghandel & Povl Branner havde mellem 1913 og 1926 i »dansk autoriseret oversættelse«, som det dengang hed, udgivet alt hvad Tagore selv havde gjort tilgængeligt på engelsk af sit bengalske forfatterskab. Blandt de autoriserede oversættere var Kai Friis Møller:

> Hvis jeg bare var en lille Dukke, og ikke dit lille Barn, søde Moder, vilde du saa sige »Nej« til mig, hvis jeg forsøgte at spise af din Tallerken?
>
> Vilde du skubbe mig bort og sige »Gaa din Vej, din uartige lille Dukke?«
>
> Saa gaa, Moder, gaa! Jeg vil aldrig mere komme, naar du kalder paa mig, og aldrig lade dig made mig mere.
>
> Hvis jeg blot var en lille grøn Papegøje og ikke dit lille Barn, søde Moder, vilde du saa holde mig lænket for at jeg ikke skulde flyve bort?
>
> Vilde du true ad mig med Fingeren og sige: »Sikken slem,

utaknemmelig Fugl der gnaver i sin Lænke Dag og Nat«?

Saa gaa, Moder, gaa! Jeg vil løbe ud i Skovene; jeg vil aldrig mere lade dig tage mig paa Skødet.

De danske titler på Tagores bøger er »Gitanjali«, 1913, »Blomsternes bevogter«, 1914, »Flakkende fugle«, 1917, »Halvmånen«, 1918, »Hungrige stene«, 1919, »Hjemmet og verden«, 1920, »Posthuset«, 1921, »Elskerens gave« og »Skillevejen«, 1921, »Mine erindringer«, 1922, »Frugthøsten«, 1923, »Ildfluer«, 1926. »Halvmånen« blev genudsendt i Hasselbalchs Kulturbibliotek 1957 og »Gitanjali« sammen med »Blomsternes bevogter« hos Jespersen og Pio 1964. I 1981 kom endnu et genoptryk af »Gitanjali« i serien Visdoms Bøgerne, Sankt Ansgars Forlag. Oversætteren af denne første danske prøve på Tagores digtning var Louis v. Kohl.

Indiens udelukkelse af antologiernes gode selskab – Hellas, Rom, Kina, Persien, Tyrkiet, Rusland, det moderne Europa og det moderne Amerika – kan måske forklares med at ingen oversættelser fra indiske sprog var forhånden. Og dog, skulle det mon ikke ha været muligt at opdrive en hymne fra Rigvedaen, en værdig passage fra det 24.000 strofer store epos Ramayanaen eller et lille klogt eller snusfornuftigt vers fra Panchatantraen (de fem bøger til fremme af unge menneskers intelligens) for ikke at tale om et digt eller to af Shakuntalas forfatter Kalidasa? Havde alle disse brudstykker fra den indiske litteraturs forskellige guldaldre nået os via Tyskland eller England? Var der ikke en eneste dansk sprogforsker der mestrede sanskrit, bengali, urdu eller tamil og beskæftigede sig med andet end grammatik?

Poul Tuxen havde i 1920 fra sanskrit oversat Bhagavad-Gitaen (genudgivet i serien Verdensreligionernes Hovedværker 1952), det underlige læredigt som er indlagt i det 100.000 strofer store sammenstykkede epos Mahabharataen og hvori helten Krishna åbenbarer sig som Gud. I den egenskab taler han til den modfaldne stridsmand Arjuna om vejen til »den højeste fred, det evige sted« gennem handling og forsagelse af handlingens frugt. Arjuna der græmmes over i krigen at skulle kæmpe mod slægtninge og frænder, får følgende besked af Herren:

Hvorledes gaar det til, at Du i Farens Stund overfaldes af en Modløshed, som ædle Mænd vil misbillige, og som ikke fører til Himlen, men bringer Vanære?

Tab ikke Modet, Arjuna, det passer sig ikke for Dig; lad denne

jammerlige Hjærtets Svaghed fare og rejs Dig!

...

Den hvis Natur ikke er selvisk, og hvis Tanke ikke er besmittet, han dræber ikke og bindes ikke, selvom han dræber alle disse Mennesker her...

Men Bhagavad-Gitaen der gennem århundreder har fængslet indiske sind og fra 1785, hvor den første engelske oversættelse fremkom, nydt ry for at være en af menneskehedens evige visdomskilder, mangler muligvis lidt i poetisk frodighed. Den forholder sig til Mahabharataen omtrent som katekismen til Bibelen.

På Borgens Forlag kom i 1964 Aksel J. Knudsens oversættelse af »Bhagavad Gita i ny indisk belysning«, den nylig afdøde reformator og leder af Bhúdán-bevægelsen Vinoba Bhaves udlægning af Gitaen. Vinoba Bhave betragtedes af mange som Gandhis arvtager, også af andre landes ligeretsforkæmpere der forsøgte at efterleve Gandhis idéer om ikke voldelig modstand og idealet: en frivillig deling af magt og velstand. Bogen er bygget over en række foredrag Vinoba som politisk interneret holdt for sine medfanger i Dhuliafængslet i Bombay 1932:

Kære brødre!

Fra i dag vil jeg tale til jer om *Srimad Bhagavad Gita*. Forbindelsen mellem *Gitaen* og mig overgår al forstand. Mit hjerte og mit sind har fået mere næring af *Gitaen* end mit legeme af min moders mælk... Jeg lader logikken bag mig og svinger mig, så godt jeg kan det, på troens og indøvelsens vinger op i *Gitaens* himmel...

Fuldstændig forsømt med hensyn til den indiske klassiske litteratur er danske læsere altså ikke. Det var da heller ikke overraskende at Vesterlandet i sit langvarige opgør med viktorianisme og anden formørket kønsmoral skulle genopdage Vatsyayanas »Kama Sutra«, en lærebog i kærlighed og samliv skrevet på sanskrit i det 4. århundrede. I nogle lande befordredes den oversat og udgivet i håb om at det kunne føre til en pornografisag, hvorved bogens udbredelse var sikret. Den kom i dansk oversættelse ved Jørgen Rothenborg på Hans Reitzels Forlag i 1956.

Anderledes utynget af lærdom og gentagelser, rigere på menneskekundskab, er sanskrit-skuespillet »Lervognen« oversat i 1870 af Edvard Brandes og genudgivet af Nyt Nordisk Forlag i 1919, »trykt i 325 Eksemplarer, hvoraf 25 paa haandgjort van Geldern og indbundet i

Pergament.« Nu er det jo urimeligt at sammenligne en afhandling om kærlighedens teknik og psykologi, så omstændeligt ordnet i afsnit og underafsnit at den til alle tider højst har kunnet tjene som opslagsværk, med en yndefuld kærlighedskomedie der livligt spillet glider over scenen på små tre timer. Men da det må antages at de to værker er blevet til i omtrent same periode, »Lervognen« dog næppe som påstået skrevet af en konge ved navn Sudraka men sikkert med henblik på opførelse ved et fyrstehof, er en sammenligning interessant fordi den giver et vink om hvilke krav konvention og censur, den gejstlige og den verdslige, engang stillede til den litterære kunst. Opbyggelighed synes at have været hovedkravet, og sanskrit-dramaets forskere har ført bevis for at uløste konflikter og sørgelige slutninger simpelthen var forbudt. Henvisningerne hos Vatsyayana til Guds skaberværk, gudelige skrifter og teologiske begreber var antagelig som det fromme forspil til »Lervognen« og reverensen i komediens udgangsdigt for brahminernes visdom og lederevner, den påbudte ramme indenfor hvilken videnskabelige og kunstneriske erfaringer kunne fremlægges, dialektikken, lysterne og konflikterne udfolde sig.

Oversættelser af Indiens klassiske erotiske digte, der virker rammende og friske den dag i dag, skønt bundet til faste symbolsæt, findes i Carl Kjersmeiers samlinger »Kærlighedens Almagt« og »Elskov og Livsvisdom«, begge udgivet på Fischers Forlag i henholdsvis 1949 og 1950. Et forsøg på at oversætte flere af disse digte, godt og vel en håndfuld, stod i 1968 at læse i tidsskriftet Den ny Verden under titlen »Den gamle verden«. Blandet med lige så mange tamil-digte, men ældre, nemlig fra de ni menneskealdre mellem år 0 og år 300, fandt sanskrit-, pali- og maithili-digtene senere vej til Danmarks Radio og månedsbladet Samvirke:

Kun tyven var der, ingen anden.
Og lyver han, hvad gør jeg så?
Et slet vidne kun: den slanke hejre
på ben så tynde og gule som hirsestrå;
den stod og spejdede efter lampretter
i det strømmende vand
da han tog mig.

Tantra, en fællesbetegnelse for flere ikke-asketiske kulter, og tantras kunstneriske (og ukunstneriske) frembringelser knyttet til kraft- og bevidsthedsudvidende formål, tog Louisiana Revy og Forlaget

Rhodos sig af, da retningen en tid var højeste mode i Vesten og blandt en mindre gruppe indiske intellektuelle (Ajit Mookerjee og Madhu Khanna: »Tantra – En vej til kosmisk bevidsthed«, på dansk ved Niels Brunse, Rhodos 1978).

Ramayanaen, det mest yndede af de to store heltedigte fra det tidsrum hvori magtfordelingen mellem hindusamfundets højkaster grundfæstedes, år 1000 til 500 f.K., har danskere kunnet lære at kende gennem den engelsk-indiske forfatter Aubrey Menens uærbødige og kulturkritiske genfortælling »Ramayana«. Den er oversat af Johanne Marie Larsen og udkom på C. A. Reitzels Forlag i 1955:

> Dette er Historien om Rama, en Fyrste i Indien, som levede sit Liv i Overensstemmelse med alle de gode Raad, man havde givet ham. Han havde Ærbødighed for sine intellektuelle Overmænd, der kaldtes Brahminer, og gjorde, hvad de paalagde ham... Resultatet var, at han blev ruineret, landsforvist og gjort arveløs; hans Hustru blev stjaalet fra ham, og da han fik hende tilbage, var han lige ved, udfra de højeste Motiver, at maatte brænde hende levende...
>
> Inderne var paa mange Maader lige saa civiliserede, som vi er i Dag. Der var store Byer med mægtige Basarer, hvor Indehaveren snød sine Kunder og til Gengæld selv blev snydt af Købmændene. Købmændene blev plyndret af en kæmpemæssig Stab af Tjenestemænd, og Tjenestemændene kyssede den store Taa paa Politikerne, der kaldtes Hofmænd. Hofmændene var Brahminer, og Brahminerne havde deres paa det tørre.

For at vende tilbage til Rabindranath Tagore, så faldt tilsyneladende hans engelske prosa og prosabearbejdelserne af digtene i vesterlandske skønånders smag i tiden omkring den første verdenskrig, hvorefter digteren blev næsten glemt og kun guruen, den østerlandske lærer, tænker og profet levede videre i det læsende publikums bevidsthed. Fra tid til anden lod han sig se som foredragsholder ledsaget af egen tjener og kok. Glemslen begyndte hos Tagores første beundrere, de senere så berømte amerikanske og irske fornyere af engelsk poesi, og kan derfra have bredt sig til Danmark. Litterære vurderinger smitter over grænserne, især fra større til mindre lande. Det er i Rabindranath Tagores tilfælde ærgerligt, for det betød at danske læsere gik glip af den anden fase i hans forfatterskab, digte, fortællinger, romaner og skuespil skrevet under indtryk af svære personlige kriser og sideløbende med hans sagnomspundne pædago-

giske virke midt i det indiske nationale og politiske opbrud der intetsteds var voldsommere end i hans kære Bengalen.

En anden engelsk-skrivende bengalsk forfatter dukkede op i den danske oversættelseslitteratur i 1935. Det var Dhan Gopal Mukerji der i USA hvor han levede som immigrant blev opdaget af Jespersen og Pios Forlag eller tænkeligt af oversætteren Axel Broe. Hans barndomserindring »Jægeren Ghond« er udbygget med indiske sagn, og Sikker Hansen satte man til at illustrere bogen med dyretegninger. En sammenligning af Dhan Gopal Mukerjis landsbybeskrivelse med Prafulla Mohantis forhold til *sin* landsby i Orissa (Prafulla Mohanti: »Min landsby, mit liv«, illustreret af forfatteren, oversat af Elspeth Trent Larsen, Forlaget Olsen & Olsen 1979) overbeviser én næsten om at det er blevet sværere at skrive en afrundet beretning om den indiske fortid som strækker sig ind i nutiden. Den der i 1970'ernes England satte sig ned for at genfinde sit tabte Indien, måtte mere end skele til den usammenhængende viden som TV-kameraet, rejsende reportere, kultur- og u-landseksperter havde indgivet den læsende offentlighed. Han måtte benytte sig af deres metode og for alt i verden ikke glemme de romantiske bevægelser der trætte af industrialisme, centralisering og teknokrati anser alt gammelt for at være bedre end alt nyt. Men forresten er det jo muligt at sådane bøger, hver til sin tid, først og fremmest afspejler holdninger og tilbøjeligheder i udgiverlandene.

Så er det velgørende at læse »Mana – en pige fra Kumaon« (Munksgaard, i serien Ny Litteratur, 1979) skrevet af Gandhi-aktivisten og lærerinden Radha Bhatt (det er hendes portræt der pryder forsiden på Johannes Dragsdahls rejsebog »Lotus i mudder«, Gyldendal 1974) og oversat og bearbejdet af Marie Thøger. Her berettes for alle aldersklasser, som de bedste børnebøger gør, om et på mange måder smukt, på mange måder forbandet samfund og en piges drømme og hunger efter kundskaber og menneskeværdighed. En af Marie Thøgers egne børnebøger med indisk motiv, »Shanta« (Gyldendal 1961) læses og værdsættes i dag i Indien.

Vistnok har kun et af Tagores skuespil, »Posthuset«, været opført i Danmark, til gengæld har fjernsynet, desværre ikke biograferne, vist den bengalske instruktør Satyajit Rays filmatisering af »Nashtanir«. (Den søndrede rede), som Ray kaldte »Charulata« efter den kvindelige hovedperson. Det er nok alt for dristigt et håb at flere Tagore-film ville medføre en fornyet interesse for hans digtning. Satyajit Ray har benyttet litterære forlæg til de fleste af sine film, foruden »Charulata«

bl.a. »Pather Panchali« der er bygget over en roman af Bibhutibhushan Banerji, »Gildesalen« over en fortælling af Tarashankar Banerji, »Pratidwandi« over en roman af Sunil Gangopadhyaya og »Skakspillerne« en fortælling af Premchand. Ingen af disse romaner og fortællinger har nået os i Danmark.

Nogle af forfatterne kender vi dog fra Danske oversættelser. Af Tarashankar Banerji har Michael Tejn oversat novellen »Stentronen« til »Indiens stemme« (Jespersen og Pios Forlag 1963), en antologi som indeholder noveller af atten forfattere og skrevet på ni af Indiens tungemål, hvis det indiske sprog som hedder engelsk medregnes. Sunil Gangopadhyaya der ligesom Banerji skriver på bengali, er blevet præsenteret som lyriker i Danmarks Radio. Men et dansk forlag afslog at udgive den filmatiserede roman »Pratidwandi« med den begrundelse at hvis Gangopadhyaya ellers var en sandhedskærlig forfatter, så var indisk ungdom i sexuel henseende en fem–seks år bagefter den danske. Af den grund ville danske læsere mellem elleve og femogtyve være uden mulighed for at forstå de unge romanpersoners tanke- og adfærdsmønster. Og en børnebog var det jo ikke. På et eller andet tidspunkt var det åbenbart blevet uoverkommeligt at læse om personer og et miljø der endnu kunne berede én overraskelser.

I ovennævnte antologi der vist var tysk før den blev dansk, finder vi ligeledes Premchands novelle »Barnet«. Premchand der døde i 1936, betragtes som mesteren blandt hindi-litteraturens realistiske fortællere. Han har skrevet 12 romaner og 220 noveller og var en glimrende essayist, en stridbar og idealistisk tidsskriftredaktør, altid i pengenød, og medstifter af De Progressive Forfatteres Sammenslutning. Han stod både Rabindranath Tagore og Mahatma Gandhi nær. Af Premchand foreligger på dansk flere noveller trykt i tidsskriftet Den ny Verden (Gyldendal/Oversøisk Institut 1964–70), en enkelt i »Litteratur fra Asien«, redigeret af Ole Hegerlund, Anette Johansen og Jørgen Johansen (Munksgaard 1972, ny revideret udgave 1982) samt hans sidste roman »Godan« (Borgens Forlag 1961) hvori den indiske bonde, som menneske næsten knust af landsbysamfundets pengeudlånere, kræmmere og præster og af de mægtige i landet, træder frem i al sin menneskelighed:

> Det er hævet over enhver tvivl at bonden er egoist lige ind til hjerteroden. Uden smiger og lokkemad får man intet ud af ham. Han er en bedraget ræv når det gælder en stiv handel. Han kan klage sin nød for pengeudlåneren time efter time for at få en

enkelt kobberskilling i rente eftergivet. Det er vanskeligt at friste ham mod hans overbevisning. Men på den anden side er hans hele liv viet til naturen. For hvis skyld bærer træerne frugt om ikke for menneskets?

Jorden yder afgrøder for at mætte sultne munde; koens yver fyldes med mælk, men ikke for kalven, ikke for koen selv; skyerne sender regn for at læge den afsvedne jord. Her er næppe nogen egoisme. Hori var bonde, og det kunne aldrig falde ham ind at varme sine hænder ved en anden mands brændende hus.

Også Tagore har en novelle i »Indiens stemme«, hvor i det hele taget den bengalske fortællekunst er i overvægt. Denne digter har desuden på anden måde haft betydning for den indiske oversættelseslitteratur i Danmark. I 1954 udsendte Niels Holt på Borgens Forlag »Digte af Kabir«. Det var Tagore der i 1915 med »Songs of Kabir« havde gjort den engelsk-talende verden og litteraterne udenfor, som læste dette sprog, opmærksomme på den islamiske væver, digter og tænker fra det 15. århundredes Banaras. Nordindien var underlagt stormogulernes herredømme, og Kabir var som mange af sine samtidige grebet af den tanke at de store religioner hinduismen og Islam måtte kunne forenes. Men det indebar unægtelig at nogle læresætninger skulle slettes og præstevældet, overtro og umenneskelige strenghedskrav på begge sider falde bort. Brahminerne og mullaherne var derfor lige lidt glade for væveren der i sine digte proklamerede at Allah og Rám var én og samme guddom. Det hinduiske præsteskab som betjente sandhedssøgerne og de bodfærdige der flokkedes i Banaras, fornærmede han på det groveste ved at hævde at mennesket »ikke behøver at gå over vejen;« med sin egen krop, sit legemlige selv, i det materielle livs »mudder«, kan enhver finde frem til Gud. Den guddommelige virkelighed er i dit hjem, dit arbejde, hvorend du befinder dig! I 1495, da han var henved 45 år gammel, blev Kabir forvist fra valfartsbyen og hans digte bandlyst. Det siges at han herefter slog sig ned i Maghar hvor han samlede mange disciple om sig. Men religionsstifter som den panjabiske hindu-bonde Nanak Chand, sikhernes Guru Nanak (1469–1538), hvis tanker og digte er beslægtede med Kabirs, blev han ikke. Flere af Kabirs digte indgår i øvrigt, oversat til panjabi, i sikhismens hellige bog Grandth Sahab.

En senere tid har villet se middelalderens arabiske, tyrkiske, persiske og indiske sufi-digtere som upraktiske mystikere, drømmere der

beruste sig i religiøse oplevelser og sværmede for kristendom og indisk hedenskab. Sufierne var sandt nok mystikere, de så alt på deres vej som Gud-besjælet, Gud-besat, men med deres ytringer tog de blot deres samtids herskende klasser på ordet, og der er grund til at formode at sufierne, og efter dem digtere som Kabir og Nanak, repræsenterede en epokes folkelige frisind og at deres visioner så langt fra at være ufarlige omfattede et revolutionerende samfundssyn. Danske læsere har haft lejlighed til at stifte bekendtskab med sufismen gennem Hazrat Inayat Khans sufi-budskab, det trefløjede værk af digte, aforismer og religiøse notater »Gayan-Vadan-Nirtan« (Borgens Forlag 1964). Den moderne sufi-bevægelse medtager i sin højnende litteratur flere århundreders mundtligt overleverede eventyr, fabler og anekdoter som traditionelt tilskrives omvandrende dervisher. En sådan samling historier genfortalt af Idries Shah er udkommet på dansk i Jens Falkentorps oversættelse under titlen »Sufihistorier« (Forlaget Klitrose 1982).

Tagore der baserede sin gendigtning af Kabir på Kshiti Mohan Sens oversættelser til bengali fra hindi, Kabirs sprog, har afgjort ikke været i tvivl om at der var behov for at høre denne stemme fra det 15. århundrede i det 20. århundredes Indien. Tagore-familien havde for længe siden brudt med hindu-ortodoksien og taget fremskridtets og humanismens parti. Og i 1915 var Mohandas Karamchand Gandhi vendt tilbage fra Sydafrika for at forene hinduer og muslimer og hindusamfundets høj- og lavkaster i kampen for Indiens selvstændighed. Af Gandhi har vi på dansk »Hind Swaraj – en samtale om vejen til frihed«, oversat af Frede Brøndsted for P. Haase & Søns Forlag 1925, og »Om mit liv« i Grete Juel Jørgensens oversættelse (Hasselbalchs Kulturbibliotek 1969). Gandhi hævdede at han intet nyt havde at fortælle verden, hele hans gærning bestod i »eksperimenter med sandheden«. Konklusionerne forelagde han sine landsmænd for eksempel på denne måde:

> Jeg taler ikke om Vedaerne eller vore andre hellige bøgers guddommelige oprindelse. For jeg tror ikke at Vedaerne alene er guddommelige. Jeg tror at Bibelen, Koranen og Zend Avestaen i samme grad er guddommeligt inspirerede skrifter.

Det kunne Kabir have sagt til brahminerne i Banaras.

Det religiøse frisind i Indien er altså ikke uden tradition. Man kunne derfor have ventet at langt flere vesterlandske sandhedssøgere i de tidehverv da Indien blev landet hvor de mente det var værd at søge,

havde mødt dette frisind og enten var blevet der til støtte for det eller vendt hjem som frisindede verdensborgere. Men mange af dem blev der som disciple, åndeligt afhængige af en eller anden hokuspokus-guru, eller vendte hjem som en slags ny-brahminer, opløftede i en sfære hvor jordelivets *maya* ikke længere angik dem.

Man kunne også have forventet at den stigende optagethed, fra midt i 1950'erne, af kolonilandenes politiske og økonomiske frigørelseskamp ville skabe en tilsvarende interesse for gennem de pågældende landes skønlitteratur at blive bekendt med menneskelige vilkår og livsformer, undertrykkelsesvæsen og årsagerne til nød og uligheder. Nogle danske forlag var overtydet om at det ville ske, selv om det ganske vist ikke er altid digtningen åbner sig for et sådant indblik, den har en del andre ærinder. Men når den gør det, bibringer den os noget som økonomer, samfundsforskere og for den sags skyld journalister må bakse med et utal af teorier og betænkelige generaliseringer for at forklare eller kun flygtigt kan berøre.

I 1956 kom da på Det Schønbergske Forlag Thorkild Hansens oversættelse af Bhabani Bhattacharyas »Den som ridder på en tiger«, en betydelig roman om landsbysmeden Kalo, der drevet af sult, arbejdsløshed og ønsket om vedblivende at kunne forsørge sin datter Lekha, tager til Calcutta, »hvor der nok er bedre udsigter«... Det viser sig at være en »tiger« han har besteget, og så er det, som ordsproget siger, ikke nemt at springe af. Blandt de øvrige titler i Bhattacharyas samfundskritiske og meget selvstændige forfatterskab på engelsk kan nævnes »So Many Hungers« (ligeledes om den bengalske hungerkatastrofe), »A Goddess Named Gold«, »Shadow from Ladakh«, »Music for Mohini«, »A Dream in Hawaii« og novellesamlingen »Steel Hawk«. Kun »Den som ridder på en tiger« og en novelle offentliggjort i Den ny Verden er oversat til dansk. Større held i Danmark havde Kamala Markandaya fra Madras, uddannet som journalist ved den engelsk-sprogede presse. Hun debuterede med »Honning i et sold« som handler om et landsbysamfund, der slides i stykker af jordbesiddernes pengeinteresser og en tilflyttende industrivirksomhed, men fremfor alt om den udholdende kvindelige hovedperson Rukmani og hendes familje. Romanen bygger på Markandayas selvoplevelse af den sydindiske landsby da hun en tid forsøgte at leve som bonde og velfærdsarbejder efter Gandhis principper. Året efter udgivelsen i Indien og England 1955 havde vi den på dansk i Hagmund Hansens oversættelse. Det var forlaget Fremad der udgav

den og som trofast – og klogt, fordi der nu var et publikum – blev ved at udgive Kamala Markandayas romaner. »Vreden fra dybet« der kom i England nogle måneder efter »Honning i et sold«, er en kærlighedshistorie fra et helt andet miljø og skrevet i en ældre engelsk tradition. Den kom på dansk i 1958 og har senere kunnet udsendes i Fremads Folkebibliotek. I 1960 fulgte »Begærets tavshed« og i 1969 »Dæmningen dræbte dem« der godtgjorde at Markandayas enkle sprog stadig beherskede både det ydre dokumentariske stof og skildringen af menneskers indre liv. I »Dæmningen dræbte dem« vurderes to civilisationer repræsenteret ved et britisk ingeniørfirma og et sydindisk stammefolk.

I 1960'erne kulminerede udgivelserne af indisk litteratur – ligesom velsagtens interessen for »den tredje verden«. Borgens Forlag startede i 1961 en ny bogserie, Udenfor Verona, der lovede at ville »bringe en række mesterværker fra sprog og lande, vi normalt ikke har en alt for snæver kulturel og litterær forbindelse med, sprog og lande hvis kulturer det er værdifuldt for os at kende«. Som det første bind i serien udsendtes den ovenfor omtalte roman »Godan« af Premchand og som det andet Khushwant Singhs spændingsroman »Sidste tog til Pakistan«. Khushwant Singh fortæller provokerende, med chokeffekter, om intellektuel svig og jævne menneskers mod under de blodige sammenstød mellem sikher, hinduer og muslimer da i 1947 provinsen Panjab blev delt og millioner af mennesker tvunget til at bryde op fra deres hjem. Han er selv fra Panjab men skriver på engelsk i en ligefrem, robust stil der også præger de bedste af hans noveller, hvoraf mindst fire findes oversat i Den ny Verden, SF-Ugeblad og antologien »Indiens stemme«. Snart længe har han nu helliget sig gerningen som journalist og redaktør i Delhi.

I tidens ånd gav andre større og mindre forlag sig i kast med den opgave at bringe »den tredje verden«s skønlitteratur til Danmark. Det gik dem dårligt. Gyldendal holdt sig i 1961 forsigtigt til en glimtreportage fra Indien og Nepal, »Bortrejst«, af den dengang unge indiske, omtrent engelske lyriker Dom Moraes og oversat af Ralph Oppenhejm. Moraes' henkastede meninger om alt indisk, fra digterkollegerne, de afdøde og de levende, til neutralitetspolitikken, kan tænkes at have virket sårende i hans fædreland og sensationelt underholdende i Indiens forhenværende moderland. Bogen rummer samtaler med blandt andre Jayaprakash Narayan, Mulk Raj Anand og Khushwant Singh.

»Indiens stemme« med noveller af romanforfattere som Yashpal (hindi) og Narayan S. Phadke (marathi) hvis romaner vi har måttet vente forgæves på at få oversat, kom som nævnt i 1963. Det gjorde tillige Folke Barker Jørgensens »Kender du Bengalen« (Chr. Erichsens Forlag), en bog til undervisningsbrug hvori oplysninger om landet er trykt med petit i marginen og ordet i øvrigt overladt til Bengalens egne forfattere, dog for et enkelt kapitels vedkommende til Jawaharlal Nehru. Af den strålende skribent Nehru har vi på dansk »Breve til min datter« (1929) men desværre ikke den brede historiske, til dels selvbiografiske »The Discovery of India«, skrevet i Ahmandnagar Fort-fængslet 1944. I »Kender du Bengalen« mærker man sig novellen »Spillerens kone« af Manik Bandopadhyaya (1908–56), en af Indiens med rette berømmede prosaister som ydede sit ypperste i længere fortællinger og romaner, samt »Pigen og gadesælgeren« af Prabodh Kumar Sanyal der også i »Indiens stemme« er repræsenteret med en novelle.

Barker Jørgensen oversatte i 1969 for Det danske Missionsselskabs Forlag, der samme år havde lagt ud med en serie Ung Afro-Asiatisk Litteratur, den tamilske novelleantologi »Plov og stjerner«. Nogle af Tamil Nadus mest læste forfattere er med, Akilan, G. Alagiriswami og D. Jayakanthan, og dertil naturligvis en gammel politiker og fabelmager som C. Rajagopalachari. For udvalget stod delstaten Tamil Nadus regering. DMS-Forlag udgav endvidere Vyankatesh Madgulkars »Landsbyen«, oversat af Karen-Margrethe og August Toft, en lille roman men en i alle henseender stor fortælling om livet i et landsbysamfund i Maharashtra. Af mangel på læsere sluttede serien lige så brat som Borgens Udenfor Verona.

Redaktionen af tidsskriftet Den ny Verden, grundlagt i 1964, fortsatte til begyndelsen af 1970'erne med at lægge ligelig vægt på videnskabelige, journalistiske og skønlitterære bidrag. Blandt de indiske forfattere som bladet introducerede var de førnævnte prosaister Manik Bandopadhyaya og Vyankatesh Madgulkar samt en af bengaliromanens pionerer (før Tagore) Bankim-Chandra Chatterji, desuden lyrikerne Agyeya (undertiden stavet Ajneya, hindi) og P. S. Rege (1910–78, marathi):

Stædigt på hendes læber
af stål
når en blå indivara blomstrer,
klart på et af dens kronblade,

lille som nålens spids,
ses en prik blod,
det er min.
Den er min højtid.
Gå ud og sig hende det
gennem alle de stærke og statelige forsvarsværker af stål.

Flere af Reges digte er blevet bragt af Danmarks Radio og de litterære tidsskrifter Hvedekorn og Lyrik. De tidligste oversættelser af hans og Agyeyas poesi stod i »På en million år gammel mark« (1963) sammen med digte af blandt andre Suryakant Tripathi Nirala (hindi) og Naresh Guha (bengali). Trykt og udsendt som nytårshilsen af Reproteknisk Fagskole, ville bogen i første række præsentere den indiske billedkunstner Chittaprosad med et udvalg af fornemt reproducerede linoleumssnit og pasteltegninger.

I serien Folkenes Digtning, udgivet af Forlaget Rhodos og redigeret af Jørgen Sonne, kom i 1970 med forfatternes hjælp og tilskud fra Statens Kunstfond »Indiens lyrik i dag«, et på det tidspunkt forsvarligt florilegium: 28 digtere, 80 digte, 10 indiske sprog, engelsk indbefattet. Flest sider får bengaleren Jibananada Das (1899–1954) hvis digte, dersom nogen skulle ha troet noget andet, vidner om at moderne indisk poesi kan være verdenspoesi.

Og i 1971 sendte Radioteatret Partap Sharmas spil om Bombays prostituerede, »Lys fra en anden verden«. Stykket var muligvis for langt og kompliceret for mediet, i hvert fald blev det ikke synderlig vel modtaget. I Indien havde censuren forbudt det, og den indiske regering forhindrede dets opførelse på Commonwealth Festivalen i 1965. Så var det slut med »den indiske bølge« i Danmark, dog fortsatte strømmen af bøger om de indiske veje til sjælens frelse, og de var jo ikke allesammen dårlige, et par af dem endda hæderlige. Men det var altså dét danskerne, i lighed formodentlig med flertallet af læsende vesterlændinge, mente de burde og kunne lære af inderne: trække vejret, se syner, mumle mantraer, disciplinere sig eller slippe alle tøjler, blive Guds-opslugt.

J. Krishnamurti ville sikkert betakke sig for at få navn af indisk forfatter. Imidlertid er en halv snes af hans bøger udkommet på dansk (fra 1962 til 1975, Borgens Forlag), og det er svært at forestille sig denne kunstner der afviser kunsten som trøst og ærgerrighed, denne guru der indtrængende beder sine tilhørere om øjeblikkelig at gøre sig

fri af enhver guru, uden på baggrund af en indisk pædagogisk tradition. Allerede i 1929, atten år gammel, forlod Krishnamurti teosoffen Annie Besants selskab Stjernen i Øst, der havde hentet ham til England for at han skulle blive Verdens Lærer, en ny Messias. Til alle der opsøger ham med deres problemer, deres åndelige stræben, har han siden sagt:

> Sindet må dø fra alt hvad det har sammenhobet –
> alle vanerne, dyderne som det efteraber, fra
> alt hvad det har klamret sig til for at føle sig trygt.

Han må udtrykke det med friske eksempler, enklere sætninger, for folk vender tilbage til ham med et ord de har hørt af hans mund og har gjort det til en frelsesformel, en yoga, et system og ser deres egen forståelse af det som en præstation.

De har ikke lyttet, forklarer han dem, ordet er ikke det virkelige, beskrivelsen ikke det beskrevne. Og læreren som ikke vil være en autoritet, prædikeren der ikke vil have tilhængere, kunstneren der ikke vil have fans, spænder deres tålmodighed til bristepunktet når han siger:

> Det iagttagende sind undertrykker intet, kontrollerer og kæmper ikke... Selve den handling at se eller at lytte er opmærksomhed, og det behøver man slet ikke at øve sig i...

En kommentar til den østerlandske åndelighed kan læses i Anita Desais roman »Voices in the City«:

> ...købmændene gaber og gnider slim ud af øjnene, snyder den kløende næse mens de tænder røgelsespinde i deres butikker som er pakket med smykker og silke, konfekture og fisk.
>
> Jeg ser hvordan de bøjer sig ærbødigt for det himmelske par de sætter højest, Ganesha og Lakshmi, Lykkens gud og Rigdommens gudinde. Disse to møder jeg overalt i dette glitrende handelstempel. Bag ved velvoksne forretningsmænd som stanger tænder og vipper filosofisk med fødderne, oven på det kæmpestore jernpengeskab der ser ud til hvad øjeblik det skulle være at ville udstøde et rungende ræb, dér sidder de, vore himmelske velgørere – sygeligt hvide gipsfigurer som er bemalt med orange og lyserødt, plumpe og prangende mellem papirsblomsterne og røgelsespindene, men så mægtige, så frygtindgydende mægtige. Her bor de, i disse morderiske øje-for-øje-grådige, pengebegærlige og ubarmhjertige huse, for at de kan velsigne dem som vokser sig fede på penge, velsigne dem, ikke tilgive. Der er ingen moral i disse handelshuse, lige så lidt som der er noget æstetisk ved de små gudebilleder af gips... Hurtigt, hurtigt ud herfra, ud på gaden...

Og en endnu skarpere, vittig og fortvivlende kommentar til den vesterlandske forkærlighed for de hellige læremestres Indien har vi fået med Gita Mehtas bog »Karma Cola«, et ihærdigt borende stykke journalistik oversat af Niels Brunse (Forlaget Vindrose 1982).

En plads som den Kamala Markandaya indtager i danske læseres bevidsthed, kan vel blive Anita Desai til del, om en sådan bevidsthed ellers er andet end et gespenst fremmanet ved mediernes dansende borde. Ikke at de to forfattere ligner hinanden, men hver på sin måde skildrer de gennem nogle få personers liv et Indien den udenlandske læser pludselig kan nikke genkendende til, et land der er som hans eget, både et rum for kontakt og handling og et fængsel. Begge blotlægger de frugten og flammerne under kulturens skal. Anita Desai vælger sig ofte enere, følsomt registrerende, tragiske eller humoristiske, for hver ny roman og novelle nye og anderledes personer, og evner at få et mangfoldigt samfund til at leve omkring dem. Og endelig giver jo Markandaya og Desai mæle til den halvdel af menneskeheden som siden Ramayanaens Sita blev skabt, nogen har ment aldrig ytrede sig undtagen med ja til en ægtemand, som opdragere af børn eller som digtende helgeninder. Af Anita Desai har vi foreløbig romanen »Se dagens klare lys«, på dansk ved Birthe Meiland (Forlaget Hekla 1980), en anden roman er på trapperne.

»Solnedgangen i rutebilens bakspejl« (Husets Forlag 1981), et udvalg af oriya-forfatteren Sitakant Mahapatras digte, forsøger at vise såvel mangesidighed som poetisk-filosofisk konsekvens i et lyrisk forfatterskab der skønt udadsøgende finder sine hvilepunkter i den hinduiske officielle og folkelige sagnverden. Muntert eller vemodigt kritisk, aldrig klagende, lader han sin nutids drama udspille i dens vældige tidscykler.

Temmelig sent når R. K. Narayans ry til Danmark i betragtning af, at engelsk litteratur på det nærmeste har adopteret ham. Narayan blev introduceret for nogle år siden med to noveller, den første trykt i Mellemfolkeligt Samvirkes tidsskrift Kontakt, den anden i Gyldendals Magasin, og i 1982 på Forlaget Vindrose udkom romanen »Skiltemaleren«, den nu 79-årige forfatters 20. bog. Handlingen foregår, som i de øvrige romaner siden debuten 1935 med »Swami and Friends«, i Narayans fiktive sydindiske købstad Malgudi. Ved sin ind-

træden i litteraturen var denne by lidet anselig. Hovednæringsvejen var oplagring og videresalg af landbrugsprodukter. Men den er vokset, industrivirksomheder er kommet til, politistation, rådhus; befolkningen er øget med allehånde handlende, advokater, finanseksperter, arbejdssøgende og dertil en sværm af børn med eller uden forældre; nu har den fået sit familjeplanlægnings-kontor. Dér, på første sal, troner Daisy som engagerer skiltemaleren Raman til sit propagandafelttog. Den hellige flod Sarayu har ikke ændret sig. I nærheden af flodbredden har Raman sit hjem og sit værksted, og på stentrappen ned til vandet sidder han en aften, som han har ønsket det men mod forventning, og holder Daisy i hånden.

Intet såkaldt almindeligt menneske er helt almindeligt, derpå beror for Narayan dets universalitet. Kritikere har påpeget at han holder mindre af sine kvindelige personer end af de mandlige. Det kan diskuteres. En forfatter holder ikke nødvendigvis mindre af den person hvis tanker og bevæggrunde han anvender færre ord på at beskrive. Tværtimod kan man som læser få en mistanke om at Narayan er alvorligere forelsket i sine »heltinder« end de reflekterende »helte« er, ja at han har skrevet romanerne i det ene øjemed at kunne kredse om disse respektindgydende og gådefulde væsner, beundre og besynge dem, og så indimellem husker at han jo burde udmønte en nogenlunde holdbar sandhed om dem. Komik og mild satire indgår i Narayans billed af et, må man tro, udødeligt Indien, men ikke af den grund uden dynamik, uforanderligt.

Om Saleem Sinai og et tusind andre børn født i den mørke time, den selvsamme midnat hvor Lord Louis Mountbatten erklærede det spaltede Indien for selvstændigt, den 15. august 1947, handler Salman Rushdies »Midnatsbørn«, nylig udkommet på Forlaget Centrum i Mogens Boisens oversættelse. Den 36-årige Rushdie der længe har boet i England, gør stædigt krav på sin fødselsret til en plads i den indiske litteratur, og han fortjener den. For hvem har som han, vredt og overbærende, respektløst og indforstået, med en eventyrfortællers realisme-foragt og en biografs ucensurerede hukommelse, oprullet det indiske subkontinents nyere historie? Sansede detaljer og oversansninger, politiske anekdoter og grusomme realiteter, ukonventionelle – nogen vil sige uhøviske – genealogiske studier: alt blandes, men efter en plan, i denne rivende strøm af en roman, 500 sider der byder læseren på besværlige og nedslående øjeblikke, men ikke et kedeligt.

Den ny indiske bølge skulle nødig så hurtigt som de foregående løbe ud i sandet. Det kan da også være, når vi nu har genfundet vores identitet og véd alt om vores død, mislykkede kærlighed og kongerække, at der kan blive stunder til at lære nogle af de folk at kende, med hvem vi skal dele vores nutid og fremtid på Jorden.

Lampen på floden – Indien i dansk skønlitteratur

Af Erland Munch-Petersen

Det solbeskinnede Italien og det hede Spanien har deres faste plads i dansk skønlitteratur. En hovmodig pige er »spansk« på det, en uforståelig fremmed taler »græsk«, og tomme ceremonier kaldes »kinesiske«. Adjektivet »indisk« har ikke et sådant eget liv. Går man en dansker på klingen bliver den første association ved ordet indisk: mystik.

Indien har ikke sin faste plads i dansk skønlitteratur. Landet dukker sjældent op, og da gerne som et isoleret fænomen. At følge Indien gennem den danske litteratur er som at følge den lille olielampes sejlads på den store flod. Snart glimter den til, snart forsvinder den. Indtil nyere tid er Indien i dansk fiktionslitteratur et drømmebillede uden realistiske konturer.

Den danske kontakt gennem kolonien *Tranquebar* (dansk 1616 til 1845) har ikke afgivet noget nævneværdigt stykke dansk digtning. Tranquebar var en handelsplads og et sted, hvortil man deporterede besværlige elementer. Verbale udtryk som »at ønske folk hen hvor pebret gror« og foragteligt, at nogen »taler malabarisk«, peger på, at Tranquebar på »peberkysten« også var en straffekoloni. Embedsmands indberetninger fra kolonien synes kun at handle om penge, sygdomme og det nære liv. Danskerne syntes at have meget svært ved at se det indiske liv og særpræg.

Berømtest blandt de deporterede er nok Kingos stedsøn *Jacob Worm* (1642–1694). Denne danske revolutionære satiriker fik i sit eksil ry for at have frelst mange sjæle:

Sandheds Elsker Udyds Hader
Sit Fædrelands Profet
Indiens Danske Apostel
Magister Jacob Worm
der ej vidste at hykle

står der ganske stolt på hans gravsten.

Gav Tranquebar ikke nogen dansk digtning af betydning kan man til gengæld huske, at Indiens første trykte bøger blev produceret på et

dansk trykkeri o. 1800.

Før 1800

Dette essay kan ikke skabe nogen sammenhængende fremstilling gennem den danske litteraturs historie. Det vil begrænse sig til dansk skønlitteratur, og bortset fra den ældste tid undgå oversættelser til dansk.

Lucidarius var en fælles europæisk folkebog i middelalderen og den blev bearbejdet og oversat til dansk. Den skulle give lægmand en oversigt over tidens tro og viden. Det er datidens Lademanns leksikon udformet i dialogform. Det omfatter selvfølgelig også geografien, og under »Om Asia« spørger disciplen: »Hvad land ligger næst Paradis af de landskab, der i Asia er?« og svaret er: India. Ganges er en af de fire floder fra Paradis (de andre var Nilen, Tigris og Eufrat). Indien fremhæves for sine rædsomme mærkeligheder, fabeldyr og de særeste mennesker, fx med én fod så stor, at den kan beskytte mod regn og sne, når de ligger på ryggen. Man forstår disciplen: »Siger mig, mestere, mere af Indialand«, og så bagefter det gustne overlæg: sig mig mester, hvordan kan de fyre nedstamme fra Adam?

Lucidarius foreligger i håndskrifter på dansk og blev trykt af Gotfred af Ghemen allerede i 1510. I moderne tid foreligger en udgave i serien »Folkelæsning« 1909, den med Frihedsstøtten på. Hovedkilden til Lucidarius' geografiske afsnit var den fantastiske, og i middelalderen meget populære *Mandevilles rejse*. Den findes på dansk kun i håndskrifter fra middelalderen og blev først trykt i 1882. Mandevilles fantasier var langt mere populære end Marco Polos reelle oplysninger baseret på selvsyn. En blanding af korstogslegender og Alexandersagnet var grundlaget for europæisk middelalders folkelige opfattelse af Indien.

Fra middelalder til oplysningstid synes ingen forandring at ske i fiktionslitteraturens opfattelse af Indien. *Holberg* (1684–1754), som også var professor i historie, bruger blot Indien, som vi i dag bruger Langtbortistan: »Der kommer breve undertiden fanden i vold fra Indien til Lars Andersen« (Den ellevte Juni V. 9). På samme måde forsikrer Jean de France: »Jeg ville, ma foi, rejse til Indien, ja det som mere er til Afrika for at kysse hendes smukke hænder« (III. 2). Det er en del af spøgen når Holberg i 1722 lader en dansk borger være uvidende om Danmarks tilstedeværelse i Tranquebar. Herman von

Bremen ræsonnerer i collegium politicum: »Jeg har tit tænkt på hvoraf det kommer, at vi ingen stæder har udi Indien, men skal købe de varer af andre« (Den politiske kandestøber II. 1).

Romantikkens tid

EN ENDNU LEVENDE børnesang vidner om, at Indien og dens stormoguler, dvs. herskere i Delhi, levede i folkelig bevidsthed i 1800-tallet. *Jul. Chr. Gerson* (1811–94) er blevet udødelig alene ved digtet om den lille nisses rejse trykt i »Digte for Børn« (1844). Når en sådan børnesang har kunnet vise så stor livskraft må grunden være, at Indien – omend meget uklart – folkeligt er blevet forbundet med det største af alt, verdens navle, guldtrone og påfuglefjer, kort sagt det forunderlige.

Han kom til Stormogulen
og dér, hvor kæmpekålen gror,
men mellem alle kæmper
ham tyktes ingen stor.

Ethvert barn véd, at han fandt den største mand ved at se sit eget spejlbillede i havet; men digtet gør lidt nar ad verdensherskeren og hans kæmpekål. Det er reelt nok: i slutningen af 1700-tallet befæstede det engelske ostindiske kompagni sin magt og lod stormogulen sidde som marionet. Den sidste stormogul blev forvist i 1857.

Dansk romantik var meget optaget af det orientalske, men det er som hos *Oehlenschläger* (1779–1850) i fx »Aladdin« (1805) og »Fiskeren« (1816) den arabiske overlevering via de 1001 nat, der interesserer. Ånden i »Fiskeren« lover den, der kan frelse den: »Belønning af/ Golkandas diamanter, Indiens røde guld«, og lige efter: »Persiens gamle kongestol,/Arabiens herskab, mer: at vorde Tatarchan/og Indiens mogul«. Dér var han altså, før nissen rejste.

H.C. Andersen nævner i forbifarten Bidpai, de gammelindiske fabler som kun er overleveret i en arabisk version, i opremsningen af alverdens klassiske læsestof i »Det nye århundredes musa« (1861). Men i »Billedbog uden billeder« (1839) bliver et indisk billede for første gang levende i dansk litteratur, og det er tilmed mageløst. Bogens titel blev skabt i lighed med Mendelssohn: »Lieder ohne Worte«, og den består af korte prosatekster, der skaber et billede hos læseren. Disse billeder er noget af det fornemste Andersen har skrevet ved siden af eventyrene. Det er månen, der har set disse billeder,

og den første aften ser den Ganges og hindupigen, der sætter sin lille lampe ud på den store flod: Hvis den ikke kæntrer, lever hendes elskede endnu. Og det billede lever i dansk litteratur.

Et stort indisk motiv anslås hos *Frederik Paludan-Müller* (1809–1876). I »Kalanus« (1854) vender han tilbage til Alexander-myten og sætter to verdensopfattelser op mod hinanden. Den græske verdenserobrer Alexander og den indiske vismand Kalanus er ikke blot to menneskетyper, men viser to livsfortolkninger. Græsk naturalisme udtrykt i den udadvendte handlingens mand, der stræber mod udødelighed som et ry blandt kommende slægter, bliver konfronteret med den indiske vismand, der stræber mod udødelighed forstået som sjælens sublimering ved jordisk forsagelse. I kampen for at vinde verden, modsat kampen for at overvinde sig selv, holder Paludan-Müller klart med den sidste i dette alderdomsværk. Det er en pointe, at de to repræsentanter for hver sin livsholdning forstår og accepterer hinanden. Værket er udformet i en streng, om ikke pedantisk klassicisme. Det har principielt kun to eller tre personer på scenen ad gangen. Hver scene præsenterer sin nye dialektiske modsætning, og ideerne får tid til at udfolde sig.

Dette værk, tilmed i den smukkeste sprogdragt, imponerer den moderne læser mere end det betager. Paludan-Müller er bedst i sine samtidsrealistiske værker. Indien er her kun et idealt drømmebillede. Forfatteren har på ingen måde studeret indisk virkelighed bag Kalanus' skikkelse. Værket knytter sig til en gennemgående modsætning i nyere europæisk litteratur mellem et græsk klassisk og et orientalsk livssyn, og det sidste vil hos Paludan-Müller sige et kristent livssyn.

Naturalismen og stadig nye drømme

DET MODERNE GENNEMBRUD i 1870erne var et afgørende brud med idealismen i digtningen. Fra denne tid er det, at ordet »metafysik« fik en også nedsættende betydning. Vi forbinder en reaktion med den hverdagsgrå realisme med den fornyede interesse for det orientalske fra 1890erne.

Som et af de første og smukkeste udtryk står *Holger Drachmanns* (1846–1908) digt »Sakuntala« (1876). Omkring motivet, de elskendes uoprettelige adskillelse, svøbes en indisk myte. Det indiske forbindes med en uendelig sensualitet og giver stroferne duft og vellyd.

O pige, du sænker dit øje
så fugtigt blødt

ind i mit blik,
som var det i denne time
den bindende ring du fik!
Ak, ikke en enkelt time,
enkelt dag
nej tusinde år
skillende mellem os begge står:
Sakuntala, Sakuntala.

Interessen for Indien fik sit kraftigste, og i dansk litteratur helt enestående udtryk hos *Karl Gjellerup* (1857–1919), vor internationale forfatter i tiden. Han skrev sine værker på tysk og dansk og de blev straks oversat til engelsk. I dag er han med rette glemt. Det eneste man måske husker er, at han fik nobelprisen sammen med Pontoppidan i 1917.

Via Wagner og Schopenhauer nåede han indisk religionsfilosofi. En forsoningslære mellem skyld og skæbne, som fører til tilintetgørelse, er hovedtemaet i hans værker fra 1890erne. I »En efterskrift til mine dramer« (trykt som tillæg til »Hans excellence« 1895) skriver han ligefrem: »I Indien havner jeg i denne tid, i hvilken retning jeg så sejler ud«.

Den lille i sandhed mærkværdige fortælling »Pastor Mors. En underlig historie« 1894 bærer sit tydelige præg af denne inspiration. Helt indiske er legende-dramerne »Offerildene« (1903) og »Den fuldendtes hustru« (1907) ligesom de to romaner »Pilgrimmen Kamanita« (1906) og »Verdensvandrerne« (1910). Intet af dette kan for alvor fængsle en moderne læser. Først og fremmest er Gjellerups sprog så løst og åndsforladt, at de overordentligt høje emner ruller tynget frem. Vi skal dog se på de to romaner, i den nye genre som fra århundredskiftet blev totalt dominerende i litteraturen.

Det er en overraskende oplysning for en moderne læser, at »Pilgrimmen Kamanita« før den udkom i bogform løb som føljeton i berlinerbladet »Tägliche Rundschau«. Bogen rummer hverken menneske- eller naturskildring, men fremstiller sjælens vandring fra jordeliv gennem Paradis og Nirvana til det højeste mål af opløsning i altet og ikke-tilbagevenden. En lille halvdel inde i bogen dør helten og resten af de over 350 sider skildrer vandringerne efter døden. I et efterord forklarer Gjellerup, at det er hans erklærede hensigt, at forsøge at genvække Buddhas lære i den vestlige verden. »Det billede, som denne bog giver af Buddhismens livs- og verdensanskuelse, er så

trofast, som det findes i noget videnskabeligt værk«. Gjellerup fordybede sig helt reelt i de gamle kilder og var ven med tidens store tyske oversætter af Dhammapada, Karl Eugen Neumann (1865–1915).

»Verdensvandrerne. Romandigtning i tre bøger« (1910) skal være den foregåendes modsætning, en realistisk spændingsroman. Den dansk-tyske Gjellerup er klar over, at alt godt i den folkelige roman kommer fra England. I centrum for handlingen står en gul diamant »Slangestenen« der hemmeligt forsøges tilbageerobret af nogle mørkhudede indere. Med andre ord hovedmotivet i Wilkie Collins eksotiske roman »Månestenen« (1868). Heltindens desmerdyr, der sikrer hende mod slanger, er en venlig hilsen til den samtidige Kipling og hans Rikki-Tikki-Tavi i »Junglebogen« (1894). Helten er en dæmonisk korsar, og som et overbud Byron's og Shelley's ven Edmund Trevelyan osv. Romanens handling i Indien i 1840erne er gjort som et spejl af det gammelindiske sagn om Slangestenen, som heltinden læser. Handling og personer spejles igennem århundreder. Sjælevandring og skæbnetråde styres af kærligheden. Forunderligt er det, at helten til slut slipper sin byronske, dvs. verdslige forbindelse, og forløses af sin shelleyske, dvs. åndelige bestemmelse. Det sker gennem heltinden, der ser »det ædle kim på bunden af hans sjæl, som kun hun kunne vække til live«. Kærligheden indisk forstået er »den ægte, uimodståelige«. Den »beror på en genkendelse, at den kun er en fortsættelse af kærligheden i et foregående liv«.

Den gale vise helt, som Edmund i sit verdslige vanvid ville myrde, tilgiver og løser sig fra sin høje stilling. Han følger »de højeste vandregæs' vej« som tiggermunk, for at tilbringe sine sidste år i selvfordybelse på verdens tag, Himalaya.

I et billede udtrykker Gjellerup forskellen mellem østerled og vesterland: i østen fladsliber man diamanter, i vesten sliber man dem til brillianter. Det er en modsætning mellem hemmelighedsfuld dybdeglans og et strålende overfladespil.

Romanen blev i sin samtid rost for sin utrolige realisme af folk, der kendte Indien af selvsyn, og Gjellerup yder da også punktvis medrivende skildringer, som i 2. dels 5. kapitel af hovedstaden og af en ofring til Kali. To gange i bogen, dels i eventyret dels i samtiden, dukker pigen op, der ængstelig sætter sin lille lampe på floden. Gjellerup kendte sin Andersen.

Gjellerup kom aldrig til orienten. Den næste generation i dansk digtning var meget rejsende. Men for dem alle synes det at gælde, at

fra Kap det gode Håb gik rejsen over det Indiske Hav til Siam, Java og Kina uden om Indien selv.

Johannes V. Jensens (1873–1950) rejsemyter fra østen og *Tom Kristensens* (1893–1974) kinesiske digte vejer tungt i dansk litteratur. Lad os benytte lejligheden til også at mindes en mindre ånd. *Valdemar Rørdam* (1872–1946) er Gjellerups sande arvtager i dansk litteratur med det store livsdrama »Buddha. Lykkens yndling« (1925). Hans digtsamling »Over det indiske hav« (1920) skildrer netop rejsen forbi! Indien er stadig den poetiske drøm:

Det er palmer, de ædle, der knejser
langs Østerlands dånende strande
med kronen til Indiens kejser
med viften til himlens søn –
og med en søfarers sande purt paradisiske løn.

Under besættelsen skrev *Kelvin Lindemann* (1911–) »Huset med det grønne træ. Roman om de danske tropekolonier« (1942) med fortsættelsen »Gyldne kæder« (1948). De skildrer det danske koloniseringsforsøg i Ostindien i 1700-tallet. Det er en tragisk historie skrevet lysende til opmuntring i en mørk tid. Det er først og fremmest en roman om penge fra den tid vi kalder florissant. I centrum står en kvindelig heltinde Thomasine Isert, som forkæmper for negerslaverne. Skurken er statens repræsentant grev Ernst Schimmelmann, der officielt fik ry for at ophæve slavehandelen. Hans hykleri og dobbeltspil afsløres som en næsten nødvendig konsekvens af statsmonopolet, mens den frie handel lidt sentimentalt hyldes i den stovte kvindeskikkelse. Bogen er lavet med dygtigt håndelag som en dansk parallel til »Borte med blæsten« (Margaret Mitchell 1937) og det første bind blev en international bestseller. Forøvrigt synes bogen at have sat fart i den danske udforskning af vore kolonier. Det første store resultat var det rigt illustrerede værk »Vore gamle tropekolonier«. Red. af Johannes Brøndsted. Ill. af Ib Andersen og Mads Stage, bd. 1–2, 1952–53.

Bevidsthedsudvidelse og u-landsengagement

SER VI TILBAGE må vi erkende, at det, bortset fra H. C. Andersens juvel, sjældent var hovedforfatterne, der beskæftigede sig med Indien. Det var gerne folk med en stærk etisk holdning, og folk i opposition til de herskende retninger.

Man tør nok se den gamle Paludan-Müllers værker som optændt af

en reaktion mod liberalismens gennembrud. Hos Gjellerup, som hos Rørdam, findes en etisk reaktion mod den ny realismes fladland. I efterkrigstiden kunne vi se Leif E. Christensen bruge indiske motiver i reaktion mod nymarxismen. Tæt på os står den psykedeliske bølge og blomsterbørnene midt i de sociale konfrontationer og antikrigsdemonstrationer.

Der findes mange tendenser, som ikke er entydige. Indien bruges som en drøm om en bedre verden, et utopia i dansk litteratur næsten frem til konfrontationen med virkeligheden. Efter anden verdenskrig drog danske unge til Indien, dels på bevidsthedsudvidende pilgrimstogt, dels som u-landsfrivillige med et nyt verdensomspændende socialt engagement.

I 1950erne vakte rejsebogen »En barbar i Indien« (1955) af *Ralp Oppenhejm* (1924–) interesse og han fulgte den op med et lidt elegant forsøg i romanformen »Ung mand på afveje« (1959). Disse bøger er blevet læst af dem, der fulgte efter.

Den ene linie ender blindt i hamp og tåge. *Ole Grünbaum* svingende fra den ekstreme venstrefløj i 1968 til en blended pot af indisk og kinesisk »mystik« i 1970. Han forenede mikro-makro mad med teenager-guruen Mahara Ji. Linjen er egentlig uinteressant, men løber som en understrøm fx som rent pjank i *Arne Herløv Petersens* (1943-) »Rugbrød til Himalaya« (1972).

Det er så rimeligt, at *Otto Gelsted* (1888–1968) gør op med halløjet i »Ånd og ånder« (i »Stå op og tænd lys. Udv. digte«, 1948):

Krisnamurti.
Det er så rimeligt at gamle misser
i hælene på inderdrenge trisser.

Fra en anden synsvinkel findes den samme afstandtagen allerede hos Gjellerup. For rigtig at pege på, at den unge Arthur i »Verdensvandrerne« står udenfor bemærkes ironisk: denne skotte interesserede sig for alt indisk, fordi han hjemme tilhørte et theosofisk selskab.

Skal man prøve at få hold på den nye interesse for Indien fra 1960erne, kan man belyse holdningerne under tre vinkler: eksotismen, den ideologiske søgen, og den endelige konfrontation med virkeligheden.

Som eksotisme må man vel have lov at regne den kraftige *psykedeliske bølge,* der gik over verden i 1960erne med folk som *Allan Ginsberg* (1926–) og *The Beatles.* I Danmark findes de mest markante udtryk

inden for musik og malerkunst, mindre i litteraturen. Som eksempler kan vi nævne maleren *Jørgen Boberg* (1940–) og komponisten *Per Nørgaard* (1932–). I 1973 udstillede Gerald Steffe i Gallerie Passepartout et billede med titlen »Siddharta-Kamala«. Væggene på den store hal i Christiania er bemalet med lignende »indiske« motiver.

Et eksempel på en smukt følt eksotisme er en novelle »Indisk nat« i *Ingeborg Buhls* (1890–1982) samling »Ad veje du ikke ved« (1964). En ung mand bærer sin fars lig til bålpladsen, men faren følger med hjem igen som en ond ånd, der kun kan overvindes ved en ung piges kærlighed. Sammenvævningen af psykologi og mystik er enkel og fungerer.

Et ærligt og vellykket forsøg på at bruge indisk ideologi i en dansk spændingsroman var *Leif E. Christensens* (1924-) radioroman »Kvinden fra østen« (1967). Som en nøgle til forfatterens idé med sin bog kan man læse hans forord til den danske oversættelse af Walter Schubarts »Religion og erotik« (1969). Kvinden fra østen er født i Indien og ramler ned i et kristens forklemt miljø i Sydspanien. Hendes tanker om kærligheden forstås i hendes omgivelser kun af en gammel dansk kvinde, ganske simpelt som nogle oprindelige menneskelige værdier mistet i det moderne industrisamfund. Mistanken om et formodet mord henlægges, da det viser sig at være noget, der strider så stærkt mod vestlig moral som medvirken til et selvmord i protest mod den vantro, som behersker miljøet. I det ydre er bogen en glimrende spændingsroman, og den rummer et væsentligt, meget tidligt oplæg til den senere debat om kvindens stilling.

Mødet med virkelighedens Indien spejles i *Tage Skou-Hansens* (1925–) roman »Hjemkomst« (1969). Dens motiv, at en dansker, der vender hjem fra et ophold i Indien, ser den danske hverdag med nye øjne, findes flere gange i dansk litteratur. *Vilhelm Topsøes* (1840–1881) kendteste roman »Jason med det gyldne skind« (1875) har samme udgangspunkt ligesom *Edvard Brandes'* (1847–1931) skuespil »Lægemidler« (1881). Brandes var dr. phil på en afhandling om »Ushas og Ushashymnerne i Rigveda« (1879). Hos Skou-Hansen sættes konfrontationen hårdt op, idet den u-landsfrivillige stillet over for den indiske virkelighed kun har følt sin gode vilje som hjælpeløs. Ved hjemkomsten oplever han Danmark som et teknokratisk helvede. Det synes tilmed som om han oprindelig kun tog til Indien for at flygte fra sin egne problemer.

Mere direkte til indisk samtid kommer vi med *Birgitte Valvanne*

(1899–), der boede i syv år i Indien gift med den finske ambassadør. Hendes skildringer har dog ringe kunstnerisk fylde og forfalder ofte til eksotismen, dvs. skildringer af det overraskende fremmedartede som pointe i sig selv uden indlevende forklaring. Hendes eneste fiktionsbog »Dagen danser i grønne silkesko« (1958) er en novellesamling. Hendes forfatterskab vandt bred popularitet.

Mødet med virkeligheden repræsenteres fornemst af *Erik Stinus* (1934-), der har rejst og opholdt sig i Afrika og Indien. Han har skildret landet i rejsebøger, digte og novellesamlinger. Han skriver lettilgængelige digte, ofte med et episk islæt, i et levende og plastisk sprog. Samlingen »Jorden under himlen« (1979) foregår overalt på jorden, hvor der findes undertrykkelse og uretfærdighed. Den rummer dog snarere solidaritet og menneskelig forståelse end politiske manifester. Samlingen »Træet, fuglen og okserne« (1980) har seks afsnit, hvoraf det tredje med titeldigtet er om Indien. »I al den tid en sten« (1971) var Stinus' prosadebut, hvor den første og største fortælling foregår i Indien. Helt letlæst er den ikke, forfatteren søger at fortabe sig i miljøet uden bedrevidende kommentarer. Her er ingen turistguide eller u-landshjælpeiver. Indien åbner sig for os gennem »en udvidet følsomhed« hos fortælleren. Forfatteren har erkendt, at forståelsen af de anderledes kulturer er livsvigtig for os. I »Hvis månen kommer forbi« (1974) har de fire første fortællinger indisk motiv. Karakteristisk for hele Erik Stinus' formidlende bestræbelser er det, at fortællerne er jeg-personer. Det er menneskene i den indiske hverdag, der selv kommer til orde.

I dette fine forfatterskab vinder Indien endelig en rimelig, realistisk plads i dansk fiktionslitteratur. Indien synes i det hele taget på vej til at finde en plads i den danske virkelighed i dag.

Hinduistisk kunst og en dansk missionær i Indien

AF INGER SJØRSLEV

DER FINDES I Danmark en samling hinduistisk kunst, som er enestående i mere end én forstand. Et af de middelalderlige indiske kongedømmer, Hoysala-dynastiet, har efterladt sine spor i rigt udsmykkede tempelbygninger i Sydindien, og den største samling Hoysala-skulpturer og tempelfragmenter, der eksisterer uden for Indien, befinder sig på Nationalmuseet i København. Det skyldes en bestemt person, nemlig den danske missionær Eduard Løventhal, som arbejdede i Sydindien fra 1872 til 1914. Løventhal hjembragte imidlertid ikke blot en åbenlyst imponerende samling eksempler på hinduistisk kunst og indisk kultur i denne bestemte historiske periode. Han indsamlede i hundredvis af genstande, som nu findes i Nationalmuseets Etnografiske Samling, og en stor del af dem er langt mindre kendte end Hoysala-skulpturerne, men ikke mindre interessante og værdifulde for forståelsen af indisk kultur og religion.

Mange etnografer og samfundsforskere i dette århundrede har givet deres bud på en forståelse af hinduismen og dens betydning i det indiske samfund. Nogle har understreget *helheden* i det komplekse system af trosforestillinger og kulturelle og religiøse manifestationer, der karakteriserer Indien, mens andre har lagt vægt på den uhyre diversitet. Man har fra nogle sider ment at kunne skelne mellem to strømninger: På den ene side den klassiske kultur, brahminernes hinduisme, den universielle mytologi og den klassiske kunst. På den anden side folkekulturen, lavkastefolkets hinduisme, den lokale mytologi, der udtrykkes i gadeprocessioner, og i landsbyerne i dyrkelsen af landsbygudinder o.s.v.

Løventhal har – uden at have kendt til denne diskussion – æren for, at man i Danmark har en samling, som er udtryk for den mangfoldighed, som alle forskere, hvad enten de understreger helheden eller diversiteten er enige om, karakteriserer indisk kultur.

Da missionær Løventhal i 1884 begyndte sine indsamlinger til museet, havde man i forvejen kun fem stenskulpturer i samlingen, nemlig

to Ganesha figurer af granit fra den tidligere danske koloni Tranquebar og tre figurer af Vishnu, alle fra Bengalen. I dette århundrede er der naturligvis tilføjet betydelige dele til samlingen, men den store samling af genstande, der kom hertil mellem 1884 og 1900 ved Løventhals hjælp, udgør stadig en meget vigtig del af den indiske samling.

Eduard Løventhal var ikke nogen helt almindelig missionær. Som »amatør« indsamler og museumsmand var han desuden usædvanlig i den positive forstand, at han ledsagede sine indsamlinger af langt mere udførlige oplysninger, såvel om genstandenes brug som de omstændigheder, de blev indsamlede under, end vi er vant til fra den tid. Indsamlingsmetoderne taler ikke altid til Løventhals egen fordel, men det skal vi vende tilbage til.

Den lille by Vellore i Sydindien var centrum for Løventhals arbejde som missionær fra 1872. I 1884 besøgte han for første gang Mysore og blev betaget af de tempelruiner, der findes i rigt mål i hele Mysorestaten. Hans interesse koncentrerede sig omkring Hassan distriktet, hvorfra de fleste af figurerne i den danske samling er hentede.

I Hoysala-perioden fra det 11. til det 13. århundrede udvikledes templer, der var af en anden art end de steder, der op til slutningen af Gupta-perioden omkring år 500 e.Kr. havde været religiøse centrer. I buddhismens storhedstid var det huletemplerne og stupa'erne, der dominerede, men med den hinduistiske opblomstring og fremkomsten af de store kongedømmer udvikledes bl.a. Sydindiens enorme tempelkomplekser. De er prægede af en elaboreret overfladeornamentering med friser, der viser rækker af ryttere, elefanter, musikanter etc. Det var på den tid silpi'ens – billedhuggerens eller skulptørens – teknik forfinedes og ikonografien blev mere og mere udviklet. Brahminerne og kshatrya-kasten, krigerkasten, styrede samfundet i denne periode, og krigere ses da også i rigt mål på tempelfriserne. Templerne siges at være opbyggede som et billede på gudernes himmelske by, og reflekterende livet ved det middelalderlige hof, med gudebilledet i templet i centrum, således som kongen var i centrum, omgivet af musikanter, dansere og himmelske ledsagere.

Selv giver Løventhal en varm beskrivelse af templerne. Her »tumler fantasien sig i den ubændigste frihed, – alt hvad der er levende, hvad der er stærkt og hvad der er varmt i menneskelivet, er gengivet her«, skriver han begejstret.

Meget af den ornamentik, man finder på templerne, genfinder man

Billede 1: Brahma og Saravati.

i den danske samling. Der er enkeltfigurer, friser og hjørnefragmen-

ter, og en stor del af en hinduistiske gudeverden er repræsenteret. Heriblandt naturligvis de største af guderne, Vishnu og Siva, deres kvindelige ledsagere Laksmi og Parvati, Krishna med fløjten, modergudinden Durga og de sjældnere afbildede Brahma og Sarasvati. På billede 1 ses de på deres *vahana* – ridedyr den svanelignende fugl.

Billede 2 »De syv mødre«.

Denne hjørnesten stammer fra et lille tempel i nærheden af Halebid, som da Hoysala dynastiet herskede hed Dvorasamudra og var centrum i kongedømmet. Løventhal kalder templet for »templet på bakken«, men det var allerede helt styrtet sammen, da han besøgte stedet. Mange af templerne var i forfald og en del af de figurer og tempelfragmenter, Løventhal erhvervede, lå spredt ud over området, eller var allerede fjernet fra de steder, hvor de havde hørt til.

Den allerførste skulptur, Løventhal erhvervede under interessante omstændigheder, var »de syv mødre«, *Saptamatrkas* (billede 2). Hans beskrivelse af, hvorledes han kom på sporet af den og »købte« den, giver et levende indtryk af, hvordan han færdedes rundt i distriktet på sine mange rejser. En mand henvender sig til ham, fortæller han, og hvisker ham i øret, at han i sin have har en sten med en smuk dekoration på. Løventhal følger ham til hans hjem, hvor der over en grøft ligger en flad sten, som da man vender den om, viser sig at være frisen med »de syv mødre«. Løventhal erhverver den, som han selv skriver, efter nogen prutten om prisen for et par briller og og nogle få rupees!

Disse gudinder er *sakti'er,* de kvindelige ledsagere til de største mandlige hinduguder. De er flankerede af Siva til den ene side og Ganesa, Sivas søn til den anden side. Man kan på *vahana'en* nederst på frisen se, hvilken af de mandlige guder de tilhører. Iflg. den indiske historiker S. Settar, som har givet en udførlig beskrivelse af skulpturerne i den danske samling, er det fra venstre Brahma, Siva, Kumara,

Visnu, Visnu i en anden form, Indra, og til sidst Siva i en af sine skrækindgydende skikkelser.

Den sidste af de figurer fra Hoysala-templerne, der er vist her,

Billede 3: Bhairavi – den dansende gudinde.

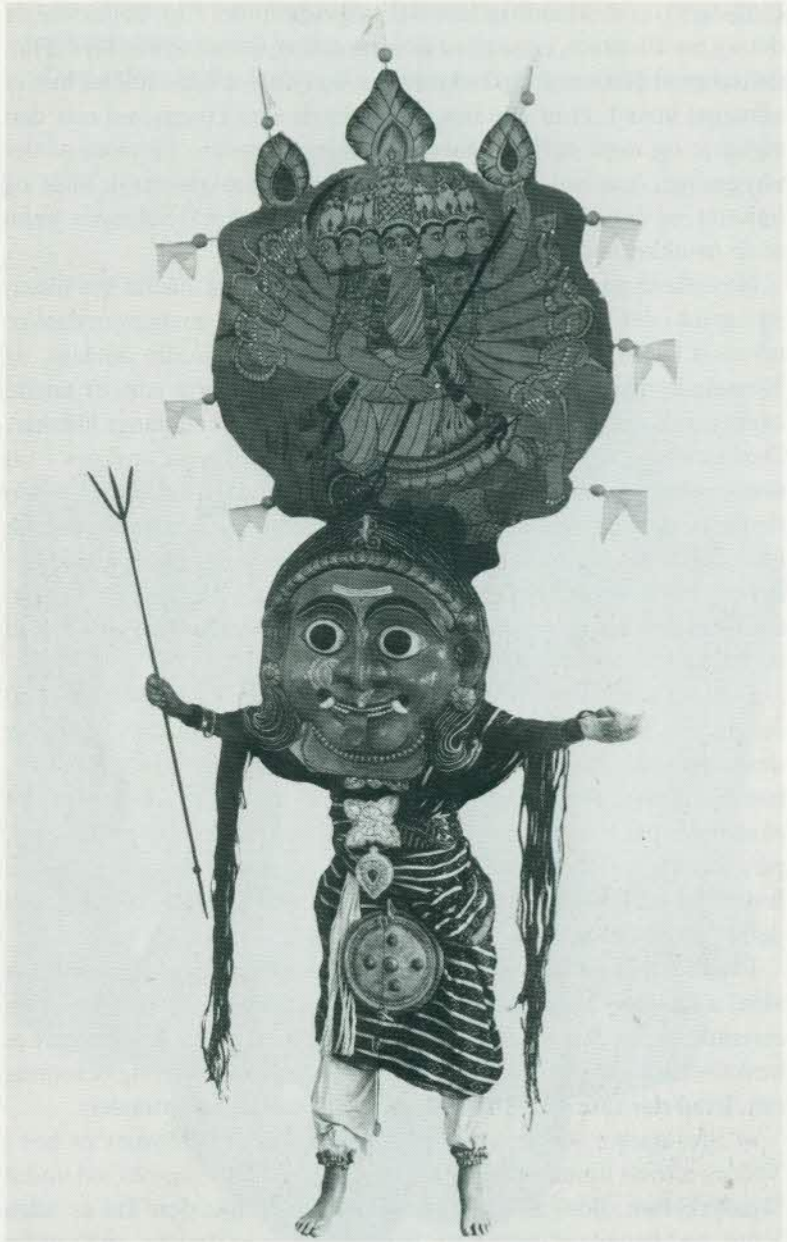
(billede 3), er den smukke lille dansende gudinde. Iflg. Settar drejer det sig om Bhairavi, en *sakti* til Bhairava, som er en form af Siva. Hun danser med den ene fod på en dæmon, og i sin ene hånd holder hun et afhugget hoved. Hun omtales sædvanligvis som Durga, vel nok den vigtigste og mest dyrkede form af modergudinden. På trods af det uhyggelige, hun holder i hånden, er hendes ansigtsudtryk blidt og ophøjet, og den lille figur, som stammer fra et tempel i Siddapur, er en af de smukkeste i samlingen.

Hoysala-dynastiet herskede i næsten 300 år og nåede sin blomstringstid i det 13. århundrede, kort før den første muhammedanske invasion i 1310. I 1327 blev hovedstaden Dvorasamudra ødelagt, og Hoysala-kongernes magt blev brudt. Templerne står som et minde over en enkelt kort, men blomstrende periode i Indiens lange historie. Den samling, vi kan se i Danmark, må således også anskues i sin sammenhæng, nemlig som et eksempel på hinduistisk kunst i netop denne bestemte historiske periode. Men samtidig giver den os indblik i den fælles hindumytologi, som har præget Indien gennem århundreder på trods af historiske forandringer og forskelle fra egn til egn. Gennem den får vi indblik i den rige verden af guder og gudinder, af myter og episoder fra de store episke sagn.

Det, der betog Løventhal under hans rejser rundt blandt tempelruinerne, var den højtudviklede kunstneriske form, der karakteriserer denne periode. Når vi går til den anden del af den samling genstande, han hjemførte, er det noget lidt andet, det drejer sig om. Her er det eksempler på den form for hinduisme, Løventhal selv så praktiseret, på gaderne, i de landsbyer han besøgte, og under de store religiøse fester. Set ud fra et etnografisk synspunkt er de ting, han indsamlede i denne forbindelse, også af uhyre stor værdi.

Et eksempel på Løventhals engagerede indsamling af oplysninger såvel som genstande, der bruges i de folkelige religiøse optog og ceremonier, er Kali-danseren (billede 4). Ved siden af en minutiøs beskrivelse af det komplette kostyme, giver han en farverig beretning om, hvad der sker i Siva-natten, når Kali-danserne optræder:

»I Siva-natten, der saavidt jeg husker, falder i Februar er her i Vellore alle de Gudebilleder, der paa nogen Maade regnes ind under Sivadyrkelsen, ude, de gaar ud i Floden som paa den Tid er uden Vand, en Mængde af disse Kali-dandsere er ogsaa derude, og Kvinder der ligesom de mandlige Kali-dandsere foregiver at være besatte af Kali, er der ogsaa, de seer uhyggelige ud, klædte i en sær Dragt

Billede 4: Kali-danser.

bestaaende af lange Snore, der hænger løst ned, og med det lange

Haar vildt flagrende til alle sider, men de har ikke Maske paa, de siges at skulle gnave i de gamle Menneskeben paa Brændepladsen ude i Flodleiet, Saa fører de kvinder derud, hvilke siges at være besatte af onde Aander, og disse Kalibesatte Kvinder farer da i dem og driver den onde Aand ud ved at prygle og rykke i Haaret paa den besatte«.

Billede 5: »Et stykke ægte hinduisme fra gaden«.

Løventhals samling består, ved siden af almindelige brugsgenstan-

de, af en lang række ting, der har været brugt fx. ved udførelsen af magiske arbejder. Ting, der med hans egne ord »hører ind under rubrikken Trolddom«. Der er dejgfigurer med trylleformularer, beregnede til at udøve magi, der er figurer af landsbygudinderne, som man finder småtempler til overalt i Sydindien, der er flasker med ayurvedisk medicin, og meget andet. Ligesom dragten til Kali-danseren er også *vahana'en* (billede 5) »et stykke ægte hinduisme fra gaden«, som han siger. Denne processionsvogn, som blev benyttet, når gudebillederne blev båret i procession rundt i gaderne, er en af de dyreste ting, Løventhal på det tidspunkt har købt, og det har krævet mange skriverier frem og tilbage med museet, før aftalen kom i orden. Denne vogn har han fået fremstillet specielt til museet, idet befolkningen, forståeligt nok, ikke var meget for at skille sig af med de gudebilleder de havde ofret til. Også her giver Løventhal en fyldig beskrivelse af, hvorledes sådane *vahana'er* bruges, såvel i byer som i landsbyer, til forskellige gudebilleder, hvad enten det er Siva, Vishnu eller som her, Kali. Denne vogn, som består af en skabelon af træ med en dejg af savsmuld, lim og tøj, og som er malet og ferniseret i stærke farver, er et ægte eksempel på farverig og kreativ folkekultur.

Den danske missionær brugte sine øjne og ører godt. Hans kristenmissionske holdning træder nogle steder frem med al tydelighed, som fx. når han omtaler visse elementer af folkekulturen som »trolddom« og »overtro«. Men hans egentlige skildringer af de ting han så, og den lokale befolknings egen tro og deres brug af de genstande, han indkøbte, er loyal og forbavsende fordomsfri.

Mens det er gået forholdsvis let med at erhverve de ting, som var i brug og stadig kunne fremstilles på Løventhals tid, falder det naturligt at spørge, hvordan det har kunnet lade sig gøre at føre en sådan samling historiske monumenter, som Hoysala-skulpturerne repræsenterer, ud af Indien på et tidspunkt hvor man allerede var begyndt på en bevaring og beskyttelse af tempelruinerne. Det har ikke været let, og heller ikke altid i overensstemmelse med vore dages museumsetik, det Løventhal har måttet foretage sig for at nå sit mål: at skaffe en sådan enestående samling til Danmark. Et mål, han med Settars ord, forfulgte med lige så stor iver, som han viede sin missionsgerning.

En del af skulpturerne blev erhvervede med hjælp fra bl.a. en engelsk missionær, som satte Løventhal i forbindelse med »the Deputy Commissioner«. Denne gav tilladelse til, at nogle skulpturer, han havde stående i sin have blev valgt ud til hjemsendelse til Danmark.

Men fjernelsen af gudefigurer fra templerne gik ikke altid lige smertefrit til. Løventhal beskriver selv, hvordan den lokale befolkning, som ikke godvilligt gik med til at man tog deres hellige gudebilleder fra dem, var yderst vanskelig at få til at hjælpe med at bære figurerne bort.

Man kan undre sig over, hvad den danske missionær har tænkt ved konfrontationen med sorgen og harmen over det, han her foretog sig. Han vidste endvidere, at det allerede på dette tidspunkt var ulovligt at udføre monumenter af historisk værdi. Han har da heller ikke handlet imod loven, idet han altid har sørget for at skaffe sig officiel tilladelse til sine udførsler. Men det, at han har overværet den lokale befolknings fortvivlelse over at se deres gudebilleder blive fjernet, kan alligevel undre så meget desto mere som han, i sine beskrivelser og øvrige indsamlinger, har vist så stor forståelse og afsløret en sådan indfølingsevne, iagttagelsesevne og interesse for lokalbefolkningens tro og levevis.

Set ud fra disse betragtninger, har Løventhal ikke brugt midler til sit formål, som vi kan gå ind for i dag, hvor man tværtimod udvider samarbejdet med de oprindelseslande, hvorfra samlingerne i vore museer stammer. Han var imidlertid heller ikke nogen helt almindelig missionær, og det kan vi til gengæld være taknemmelige for. Han var måske mere af en etnograf i ordets helt bogstavelige betydning: En folkebeskriver, der ved sin ivrige interesse for den mangfoldighed af livsytringer, han så omkring sig, har fremskaffet et uvurderligt materiale til belysning af indisk kunst og kultur.

Mahatma Gandhis kære barn

AF KAJ BAAGØ

»I TOGET PÅ vej til Benares. Søndag (formentlig i februar 1920).

Mit kære barn. – Jeg er på vej til Benares, og vi skal snart ses. Gid du dog var her og kunne hjælpe mig. Du ville synes om det, ved jeg, og jeg med.

Esther Færing (1915).

Ingen kan træde i stedet for en far, men jeg ønsker i den udstrækning, jeg formår, at være som en fader for dig her i dette land, som du har valgt at gøre til dit...

Måtte gud opfylde alle de kære ønsker og gøre dig til et instrument i menneskehedens tjeneste. Din kærlighed til Indien kan jeg kun godtage som et udtryk for din kærlighed til mennesker. »Intet af mig selv, kun dig« er en stor bøn, den største af sin art. Må den opfyldes for dig og mig. Kærligst, din Bapu«.

Ovenstående er et uddrag af et enkelt af ca. 130 Gandhibreve, som findes i Indiens nationale arkiv, og som – med ganske enkelte undtagelser – alle indledes med ordene »My dear child«. De blev med visse forkortelser (omtale af mere personlige forhold er udeladt) udgivet i Indien i 1956 under titlen »My dear child«. Brevene er skrevet i perioden 1917–1940, og tonen i ovenciterede uddrag er karakteristisk for dem alle: her skriver en far til sit yndlingsbarn.

Modtageren var en ung dansk kvinde, *Esther Færing,* der er en af de danskere, der kom til at stå Gandhi nærmest. Hun omfattede sin »Bapu og Guru«, som hun kaldte ham, med den dybeste beundring og hengivenhed. Gandhis følelser for hende kommer klart til udtryk i følgende noter skrevet i al hast under hans besøg i Punjab i begyndelsen af 1920.

»Lahore, den 26. januar 1920.

Mit kære barn. Jeg har modtaget din korte note. Jeg håber, du har fået mine breve regelmæssigt. Jeg har stort set skrevet dagligt. Jeg kan ikke sende dig et kærlighedsbrev i dag, da der kun er få minutter til posten går«.

»Lahore, torsdag (5. februar 1920).

Mit kære barn, jeg ser, jeg har såret dig. Tilgiv mig. Jeg skrev som jeg gjorde, fordi jeg holder så meget af dig. Jeg er bange for, det ikke nytter, du kommer hertil, for jeg er på tur fra den 11. Så jeg kan ikke være hos dig, selvom du kom. Jeg håber at være hos dig senest den 23. Så skal vi i det mindste have nogen tid sammen. Din Bapu.«

»Lahore, søndag den 8. februar 1920.

Mit kære barn. Jeg har telegraferet til dig i dag og bedt dig om ikke at rejse, før jeg kommer. Jeg vil gerne have nogle lange

samtaler med dig tidligt om morgenen, – og det er kun muligt i Ashram'et... Er du et uværdigt barn? (spørger du). Din vidunderlige kærlighed og samvittighedsfuldhed har gjort dig dyrebar for mig. Tro ikke, at din lunefuldhed bare for et øjeblik kan gøre nogen forandring i min vurdering af dig. Med dyb kærlighed, din Bapu.«

Esther Færing blev født den 22. juni 1889 i København. Hendes far var assistent ved DFDS. 18 år gammel kom hun i komtesse Moltkes skole og tog præliminæreksamen i 1907. To år senere bestod hun gammelsproglig studentereksamen og blev kort efter ansat ved Hellerup Realskole. Samtidig læste hun til faglærereksamen i religion på frk. Zahles seminarium.

Allerede som barn blev hendes interesse for missionsarbejdet vakt. Hendes mor var et ivrigt medlem af Det danske Missionsselskab. Omkring 1914 ansøgte hun derfor om at blive udsendt som missionær og rejste efter et kort ophold ved Carey Hall Mission Training College i England til Indien i efteråret 1915. Hun var af missionsselskabet udset til at gøre tjeneste på den »danske missionsmark«, som man dengang kaldte Syd Arcot District i det nuværende Tamil Nadu. Missionen havde på det tidspunkt planer om at etablere en realskole for indiske piger, og denne opgave blev nu overdraget Esther Færing og en lidt ældre missionær, Anne Marie Petersen. Inden de tog fat, fik de på missionærernes årsmøde i 1916 tilladelse til at foretage en rundrejse i Indien for at se, hvorledes andre missionsselskabers pigerealskoler var opbygget.

Mødet med Gandhi:

ALLEREDE PÅ DET tidspunkt var de to kvindelige missionærer enige om at søge at skabe en skole, som var indisk, og ikke en efterligning af en europæisk skole. Sådanne nymodens ideer vakte ikke udelt tilfredshed blandt de andre missionærer, men de fik dog lov til at arbejde videre med tanken.

Gandhi var på dette tidspunkt vendt tilbage til Indien. Hans ikkevoldelige kamp for indernes rettigheder i Sydafrika i årene 1893–1914 havde vakt opsigt, og han blev modtaget som en nationalhelt, da han landede i Bombay i januar 1915. Samme sommer grundlagde han et Ashram (klosterskole) ved floden Sabarmati i nærheden af Ahmedabad. Ashram'et blev hurtigt kendt, og de to kvindelige missionærers

ønske om at skabe en indisk skole gjorde det naturligt, at de på deres rundrejse aflagde Gandhis skole et besøg.

Besøget fandt sted i de første dage af januar 1917. I en artikel i DMS-bladet samme år beskrev Esther Færing sit første møde med Gandhi således:

»Da vi kom ind ad lågen, kom mr. Gandhi os i møde, – en lille, spinkel mand, klædt i indisk dragt, barhovedet såvel som barfodet. Han lignede en asket af den bedste type. Man kunne se, det var en mand, der havde gennemgået og lidt meget, men trækkene i det kloge ansigt var rene og milde, og de rolige øjne lyste af mildhed og lune.

Hvad så og lærte jeg da i de tre dage, jeg fik lov at tilbringe i mr. Gandhis Ashrama?

Jeg så en mand, der uden at være kristen besad mere af Kristi tjenende og ydmyge sind end mange kristne, jeg har mødt på min vej. En mand, der havde studeret meget, såvel sit lands klassiske litteratur på Sanskrit som sit fagstudium uden at være opblæst af sin viden, men som i højeste grad havde opelsket ydmyghedens sjældne blomst i sit liv.

En mand, der, skønt født i en af Indiens højeste kaster, hvor håndens arbejde ringeagtes, påtog sig en tjeners skikkelse, tjente sine elever, udførte selv det ringeste arbejde i huset både for eksemplets skyld og for at sætte andre fri til åndeligt arbejde.

Intet arbejde var ham for ringe eller uanseligt. Kl. 4 morgen malede han selv håndkværnen, og sin dragt havde han selv vævet, og med den samme elskværdighed, hvormed han tog imod alle de gæster, der kom, betjente han sine elever under måltiderne; selv spiste han kun et måltid om dagen, som han nød af en simpel træskål, efter at han havde vartet alle de andre op. Altid havde han tid for andre, børnene elskede han, og de elskede ham, og han forstod dem, legede og snakkede med dem og var god imod dem uden at forkæle dem.

Han foragtede ikke kundskab (underviste børnene, såvel piger og drenge, i Sanskrit); men han ængstedes for den hjernefeber, der altid havde været i Indien og synes at gribe stærkere om sig, alt som Vestens kultur trænger igennem. Og han prøvede derfor selv at gå i spidsen og vise, at håndens arbejde så godt

kan forenes med Åndens arbejde og adler os. Han levede i sand og dyb selvfornægtelse på alle det daglige livs områder uden i nogen måde at påtage sig en martyrs minde. – Det faldt ham så naturligt«.

Champaram-kampagnen

GANDHIS OG Esther Færings korrespondance indledtes umiddelbart efter dette besøg. Gandhis første brev er fra 11. januar. På Ashram'et savner man hende og Anne Marie Petersen, som Gandhi ikke havde følt som fremmede gæster, men som medlemmer af familien, skriver han. Fire dage senere sender han Esther Færing ashram-reglerne og opfordrer hende til at komme igen.

Korrespondancen fortsætter i foråret 1917, da Gandhi gennemførte sin første ikke-voldelige kampagne mod de britiske godsejere i Champaram, Bihar. I breve til Esther Færing fortæller han om sine undersøgelser af den grove udbytning af de forarmede indigobønder, og den 17. april, dagen før det berømte retsmøde i Motahari, forudsiger han sin forestående fængsling.

Nogle dage senere forklarer han hende, hvad hans »ikke-voldelige modstand« går ud på.

> »Passiv modstand udtrykker ideen i dens grove form. Faktisk bryder jeg mig ikke om udtrykket, og forstået som et våben for de svage giver det et fordrejet billede af kærlighedens lov. Kærlighed er styrkens sværdform. Kærlighed flyder friest, hvor der ikke er skygge af frygt.«

Temaet uddybes senere (11. juni):

> »For mig er sandhed og kærlighed det samme. Du ved formentlig ikke, at Gujarat-udtrykket for passiv modstand betyder sandheds-kraft. Jeg har defineret det henholdsvis som sandheds-magt, kærligheds-magt og sjælelig kraft. Men hvad er ord. Det, det drejer sig om er at leve et liv i kærlighed midt i det had, vi oplever overalt.«

Foråret igennem holdt Gandhi hende underrettet om begivenhederne i Champaran og sendte hende kopier af sine breve til vicekongen og andre dokumenter. De britiske godsejeres fremfærd i Bihar chokerede Esther Færing, som rejste spørgsmålet, om ikke den

hvide mand havde gjort mere skade end gavn i Indien. Han svarede den 9. juni:

> »Det er vanskeligt at svare på. Den samlede virkning af europæernes aktivitet har ikke været til Indiens bedste. Hovedparten af de europæere, som er kommet til Indien, er faldet for Østens laster i stedet for at overføre deres egne dyder til Østen. Det kunne vel ikke være anderledes. Religionen har ikke haft nogen varig virkning på dem, som vi kan se af den sidste krig. Min teori er, at den moderne civilisation er afgjort anti-kristen. Og hvad europæerne har bragt til Indien er denne civilisation, ikke Jesu liv. Det er kun én som dig og en håndfuld andre, der prøver at efterleve det.
>
> I lader jer ikke påvirke af det dårlige, som ligger lige for (i Østens samfund), men går bag om det, opdager det gode underneden, føjer det til jeres eget og frembringer en fuldkommen blanding. Hvad jeg ønsker er gensidighed på dette punkt. Derfor var jeg glad for dit besøg på ashram'et, og jeg modtager gerne europæiske venner, som er tro mod deres eget og samtidig åben nok til at tage imod det bedste, som dette land kan give«.

Missionsselskabet skrider ind

BLANDT DE DANSKE missionærer i South Arcot vakte Esther Færings korrespondance med Gandhi bekymring, og bekymringen voksede, da hun begyndte at indrette sit liv i overensstemmelse med de ashram-regler, Gandhi havde sendt hende. Bl.a. besluttede hun at blive vegetar. Da julen 1917 nærmede sig, ønskede hun at besøge Gandhis ashram, men det blev forbudt hende af missionens ledelse. Gandhi trøstede hende så godt han kunne, men advarede hende imod at trodse missionsledelsen. (12. december 1917):

> »Det er din klare pligt i den nuværende situation at adlyde dem, som du har givet ret til at kontrollere dine bevægelser. Du må kun modsætte dig dem, hvis de åbent hindrer din åndelige vækst... Du kan prøve at forklare dem, at netop på denne årstid er vejret i Ahmedabad perfekt, og du vil få kærlig pleje og at det vil gøre dig godt. Men hvis de ikke vil bøje sig for de argumenter, må du acceptere deres modstand med resignation.«

Missionærerne bøjede sig ikke, og Esther Færing måtte resignere.

I 1918 blev Gandhi involveret i en strejke-aktion blandt tekstilarbejderne i Ahmedabad, hvor han for første gang anvendte sultestrejke eller faste som våben. Aktionen endte med sejr for Gandhi og arbejderne. Han skrev til Esther Færing (april 1918):

> »Ahmedabad-strejken var uhyre lærerig. Aldrig har kærlighedens magt været demonstreret så tydeligt for mig som under lock-out'en. Guds nærvær følte af mændene, da jeg bekendtgjorde fasten. Dit telegram var det mest rørende og det mest sande blandt alle dem, jeg modtog.«

Spørgsmålet om Gandhis forhold til verdenskrigen dukker også op i korrespondancen med Esther Færing, og han forklarer, hvorfor han har påtaget sig at rekruttere soldater.

> »Enten må vi give afkald på statens goder, eller også efter vor bedste evne hjælpe den med at gennemføre krigen . . .« (30. juni 1918).

Esther Færing havde tidligere givet udtryk for, at Indien havde et særligt kald til at forkynde ahimsa (ikke-vold) i verden, men Gandhi var ikke enig. Hvis Indien skulle prædike ahimsa til verden, måtte det ske fra en position af styrke. Har man ikke bevist, at man kan kæmpe, kan man heller ikke bevise ikke-volds metodens rigtighed. (13. august 1917).

Korrespondancen fortsatte gennem 1918. Esther Færing begyndte nu regelmæssigt at sende penge til Gandhi og syede også flere veste til ham. »Jeg bærer dem daglig«, forsikrede han hende. Missionsledelsen forsøgte af al kraft at få brevvekslingen standset. Disse breve til og fra en »politisk agitator« som Gandhi kunne vække de britiske myndigheders mistanke og skabe problemer for missionen. Truslen om et forbud mod at skrive breve fik Esther Færing til at overveje at forlade missionsselskabet, men Gandhi rådede hende fra det:

> »Jeg er overbevist om, at det er din pligt roligt at fuldføre din kontrakt, selvom det forbydes dig at komme til ashram'et eller skrive til mig. Du vil vinde større viljestyrke og målrettethed i dit liv ved at blive påtvunget dette forbud«. (22. juli 1918). »Din tvungne adskillelse bringer dig nærmere til ashram'et« (udateret).

Trussel om udvisning

SITUATIONEN BLEV IMIDLERTID mere og mere uholdbar, og i foråret 1919 forlod Esther Færing »missionsmarken« i South Arcot og flyttede for en tid til Madras, hvor hun traf Gandhi i slutningen af marts. Gandhi besøgte på det tidspunkt byen som et led i forberedelserne til den store folkestrejke den 6. april 1919. 3 dage senere blev Gandhi arresteret på vej til Delhi og blev ført under politieskorte tilbage til Bombay. I toget skrev han dette brev:

> »Mit kære barn. Jeg har modtaget din check. Jeg håber ikke, du nægter dig selv, hvad du behøver til livets ophold. Jeg har givet den videre til ashram'et, er det i orden? – Jeg modtog sidste nat på vejen til Delhi forbud mod at rejse til Punjab. Jeg nægtede at adlyde og blev så arresteret. Jeg fik også forbud mod at rejse til Delhi og påbud om kun at opholde mig i Bombay. De tager mig nu til Bombay. Hvis de slipper mig fri, vil jeg omgående overtræde dette påbud. Jeg er måske jordens lykkeligste mand i dag. Jeg har de sidste to måneder kun oplevet bundløs kærlighed. Og nu er jeg arresteret, selv om jeg ikke bærer nag til nogen, og selv om jeg i dag er den mand, der som ingen anden kan sikre freden i Indien. Min fængsling vil derfor afsløre min modstander, og han kan ikke skade mig, for inden i er jeg rolig og uanfægtet. Du kan glæde dig over, at du har en ven, som Gud har givet kraften til at elske selv dem, der kalder sig selv hans fjender, og glæder sig over hans lidelser. Jeg skriver det for at du ikke skal sørge over mit kommende fængselsophold. Politiofficeren er i øvrigt yderst venlig. Din altid hengivne Bapu.«

Den blodige april 1919 i Indien (især Amritsar-massakren og den efterfølgende opstand i Punjab) øgede de britiske myndigheders mistanke mod enhver Gandhi-tilhænger, og i juni kunne Esther Færing fortælle Gandhi, at hun ventede meget snart at blive udvist af landet. Gandhi nægtede at tro det, men rådede hende (27. juni 1919) til at underkaste sig skæbnen, hvis det skulle ske. Hvis myndighederne skulle nøjes med at sætte visse betingelser for hendes forbliven, skulle hun acceptere dem, medmindre de var for ydmygende.

Senere skrev han direkte til guvernøren i Bombay, Lord Willingdon, med anmodning om at give Esther Færing opholdstilladelse på

hans Ashram. Det hedder i brevet (22. august 1919):

»Esther Færings navn – hun er af dansk oprindelse og har indtil for nylig arbejdet som forstanderinde på en pigeskole tilhørende missionen i Tirukoilur – er sikkert blevet bragt til Deres Excellences kundskab. Det er vel to år siden, hun sammen med en anden dansk dame besøgte mit ashram ved Ahmedabad. Frk. Færing har siden truffet mig tre eller fire gange, og jeg tror, hun har besøgt ashram'et én gang efter hendes første besøg. Hun har korresponderet temmeligt regelmæssigt med mig, og jeg tror, hun er knyttet til mig som et barn til sin far, simpelthen fordi jeg efter hendes mening repræsenterer i handling de idealer, hun gerne vil leve sit eget liv efter, hvad hun forsøger på. Hun elsker Indien som sit fædreland, og jeg ved, det ville blive et frygteligt slag for hende, hvis hun blev forvist fra Indien, hvad hun frygter. På det seneste er hun blevet skygget. Det var hendes hensigt for nogen tid siden at forlade den danske mission, hvis hun kunne, ... og jeg har netop hørt, at hun ikke længere arbejder for missionen. Hvis det er sandt, og hvis hun kunne få tilladelse dertil, ville intet glæde mig mere end at tage imod hende i ashram'et, hvor hun kunne blive knyttet til mit ikke-politiske arbejde ... Hvis en forsikring er nødvendig, kan jeg garantere Deres Excellence, at jeg ikke har det ringeste ønske om at bruge hende til tjenester i mit politiske arbejde.«

Forlovelse og afsked fra missionen

SAMME SOMMER FORLOVEDE Esther Færing sig med en ung indisk medicin-studerende, E. K. Menon, som hun havde truffet i Kotagiri under et ophold i Nilgiris-bjergene. Han stammede fra Kerala, var hindu og glødende nationalist. Hans familie prøvede af al magt at tale ham fra det, men uden held! For Esther Færing må forlovelsen have været en løsning på hendes problemer. Hun kunne nu gennem ægteskab med en inder blive i sit andet fædreland. Det var samtidig dråben, der fik bægeret til at flyde over blandt missionærerne. En ting var, at Esther Færing korresponderede med Gandhi, men at hun også forlovede sig med en ikke-kristen var for meget. Der rejste sig en storm af kritik imod hende, også i missionskredse i Danmark, og hun

indså, at hun måtte søge sin afsked. Gandhi rådede hende til at gøre det, men i en kærlig tone og uden bitterhed af nogen art. »Din handlemåde er jo lidt af et oprør«, skrev han. Hun fulgte hans råd til punkt og prikke og tog al skylden på sig selv. Det hedder i hendes afskedsansøgning:

»Da jeg på grund af mit syn på og min kritik af missionen og missionærerne i almindelighed og mig selv i særdeleshed, og endvidere på grund af min udprægede sympati for M.K. Gandhi og hans arbejde er blevet genstand for berettiget kritik fra flere missionærers side, og da jeg ved forskellige udtalelser har kastet mistanke på Det danske Missionsselskab som helhed, må jeg bede om min afsked fra D.M.S. Endelig har jeg ved i juni måned 1919 at forlove mig med en hindu vakt en storm af kritik og desværre også forargelse, så at dette skridt alene med alt det foregående har bevirket, at jeg har mistet al ret til at stå i D.M.S' tjeneste.«

Missionsselskabets forretningsudvalg accepterede hendes fratræden, men rådede hende til at rejse hjem »for om muligt at genvinde sin ro og ligevægt«! I stedet besluttede Esther Færing at tage ophold på Gandhis ashram. Det voldte imidlertid vanskeligheder. De britiske myndigheder tøvede med at give hende opholdstilladelse, og hun blev mere og mere utålmodig. Den 4. oktober sendte Gandhi følgende telegram:

»Hav tålmodighed. Har selv telegraferet til guvernøren i Madras. Kom snarest muligt.«

Få dage efter fik hun lov at rejse til Ahmedabad. Ansigt til ansigt med dette fait accompli afskedigede D.M.S' bestyrelse hende pr. 1. september 1919. Det hedder i D.M.S.-bestyrelsens meddelelse:

»Det er med dyb vemod, at vi giver afkald på frk. Færing, der havde store muligheder for at blive til gavn og velsignelse i Indien. Hun trænger i høj grad vedblivende til venners forbøn. Mr. Gandhi har med stor selvfornægtelse kæmpet for de undertrykte inderes sag i Sydafrika og har nu en skole i Nordindien. Han er sikkert i mange henseender en udmærket mand, men kristen er han ikke.«

Gandhi og Kasturbai ved deres tilbagekomst til Indien, januar 1915.

Esther Færing og Mrs. Gandhi

ESTHER FÆRINGS OPHOLD på Sabamarti Ashram var ikke uden problemer. Få dage efter hendes ankomst rejste Gandhi til Punjab bl.a. for at iværksætte en undersøgelse af Amritsar-massakren. Han vendte først tilbage mod slutningen af året og rejste igen nord på i januar. Det var derfor meget lidt, de så til hinanden, men til gengæld udvekslede de hyppigt breve.

Opdraget i en kristen tradition var det svært for hende at vænne sig

til de daglige bønnemøder, der var stærkt prægede af hinduismen. Gandhi søgte at forklare hende, at Rama og Krishna betød det samme for ham, som Jesus betød for hende, og at sandheden er den samme i alle religioner, ligesom lyset er det samme lys, selvom det i en prisme splittes op i stråler. Han understregede, at hun ikke måtte føle sig tvunget til at deltage i bønnemøderne, og han opfordrede hende til at gå i kirke i Ahmedabad. Opholdet i Sabamarti skulle gøre hende til en bedre kristen, ikke en dårligere.

Et andet problem var forholdet til Mrs. Gandhi, Fru Gandhi brød sig tilsyneladende ikke meget om at få denne unge, danske dame ind i familien, hvilket pinte Esther Færing. Hun prøvede at etablere et godt forhold, men Gandhi gav hende ikke meget håb om, at det ville lykkes:

> »Jeg ser gerne, at du hjælper Ba (Mrs. Gandhi) i køkkenet. Men du skal ikke gøre det, hvis det kræver for megen tålmodighed. Ba er ikke ligevægtig. Hun er ikke altid sød, og hun kan være meget smålig. For tiden er hun heller ikke rigtig rask.« (16. januar 1920).

Esther Færing svarede herpå (20. januar), at hun fandt det vanskeligt at gøre Mrs. Gandhi, som behandlede hende som en fremmed, tilpas. Hun syntes ikke at kunne nedbryde de barrierer, der skilte hende og Mrs. Gandhi. Gandhi svarede:

> »Jeg havde ingen anelse om, at du allerede havde bemærket Mrs. Gandhis smålighed. Jeg advarede dig.... Træk ikke for store veksler på dig selv i forsøget på at vinde hendes sympati. I samme øjeblik du finder, at du ikke kan komme ud af det med hende, må du have dit eget køkken. Du skal tjene hende, men ikke blive for intim med hende.« (24. januar 1920).

Allerede da Esther Færing fik dette brev, var hun flyttet ind hos en anden familie. Gandhi bad hende ikke føle skyld af den grund.

> »Hverken du eller jeg må ærgre os over det og blive utålmodige og sige til os selv »Hvorfor vil denne kvinde ikke se sandheden og gengælde min kærlighed«. Hun kan ligeså lidt forandre sin natur som en leopard kan skifte skind.« (25. januar 1920).

Under sit ophold i ashram'et var Esther Menon også plaget af små sygdomme. Det spartanske liv parret med det varme klima var mere, end hun kunne tåle. Gandhis breve til hende er fyldt med gode råd om, hvad hun ikke må spise, og hvad hun bør spise. Han anbefalede også, at hun tog daglige »hip and friction baths«.

Sidst men ikke mindst var Esther Færing i tvivl med hensyn til sin forlovelse, som endnu ikke var officiel i Indien, men i april 1920 besluttede hun sig og forlod ashram'et. Gandhi var ikke enig i denne beslutning. Han skrev til en ven (N. Parekh): »Det var en fejltagelse af Esther at rejse«.

Offentliggørelsen af forlovelsen frembragte en storm af kritik både af hinduer og kristne i Sydindien. Begge var udsat for et enormt pres, og Gandhi sendte næsten dagligt trøsterige vers til sit »kære barn«. Til sidst besluttede Esther Menon at rejse til Danmark. På vejen besøgte hun Gandhi i ashram'et i maj måned og tog derfra direkte via Bombay til Danmark.

Menon, som blev tilbage i Indien, besøgte Gandhi senere på sommeren, og Gandhi skrev til Esther:

> »Han har stadig problemer. Der lægges nu pres på ham for at få ham til at blive kristen for din skyld. Jeg anser det for uværdigt for jer begge. Jeres religion må være hævet over alt. Det er ikke en mekanisk ting, man kan udskifte efter forgodtbefindende. Derfor må I efter min opfattelse hver holde fast ved jeres religion.«

Gandhi vedgik, at det ville være et problem, hvis de fik børn. Hvilken religion skulle børnene opdrages i? Han rådede dem derfor til at »undgå at have noget kødeligt med hinanden at gøre«.

Gandhi fængsles

MENON REJSTE KORT efter til Danmark, hvor han og Esther Færing blev gift. Samtidig gik han over til kristendommen. Det var i de år, Gandhi for alvor trådte frem som den nationale bevægelses leder i Indien og gennemførte den første store boykot mod engelske institutioner og varer, især mod engelsk tøj. I Danmark talte Esther Menon de indiske nationalisters sag. Gandhi skrev:

»Jeg ved, at du (i Danmark) søger at sprede kærlighed til

Indien. Måtte Gud velsigne dig.« (2. august 1920).

I februar 1922 vendte Menons tilbage til Indien, netop som Gandhi afblæste boykot-aktionen på grund af episoden i landsbyen Chauri-Chaura i Nordindien. (Mængden satte her ild til en politistation, og 22 betjente indebrændte.) Kort efter blev Gandhi arresteret og idømt 6 års fængsel. Under fængselsopholdet, som dog kun varede til januar 1924, måtte Gandhi kun sende fire breve om året, og korrespondancen med Esther Menon blev derfor indstillet i denne periode. I sin Gandhi-biografi fortæller Esther Menon, at hendes breve til Gandhi blev returneret med påskriften: »Fangen Gandhi har ikke tilladelse til at modtage breve«. Så snart nyheden om Gandhi's blindtarmsoperation i januar 1924 nåede hende, rejste hun til Poona og var til stede, da han blev løsladt.

Menons havde efter tilbagekomsten til Indien sluttet sig til den skole, som den tidligere omtalte Anne Marie Petersen havde fået etableret i Porto Novo tæt ved Pondicherry. Også hun var nu udtrådt af D.M.S., men blev støttet af grundtvigske kredse i Danmark. Skolen, kaldet Seva Mandir, blev indviet af Gandhi i september 1921.

De første år var økonomisk yderst vanskelige. Mistænksomheden mod denne »Gandhi-skole« både blandt de britiske myndigheder og de danske missionærer gjorde det ikke lettere. Esther Menon fødte to børn i disse år. Som en tro Gandhi-discipel klædte hun dem i khaddar (hjemmespundet bomuldsstof), som hun fik sendt fra Gandhis ashram.

Brevvekslingen med Gandhi blev genoptaget i 1925, og der findes i alt 13 breve fra Gandhi i 1925–26. Det fremgår, at han på det tidspunkt overvejede at besøge Danmark, hvad han faktisk havde lovet Anne Marie Petersen, men rejsen blev ikke til noget.

> »Jeg ville meget gerne besøge Danmark, men jeg har intet ønske om at forlade Indien, før (læren om) ikke-vold er mere rodfæstet i dets jord end den er. Jeg ved, den er sandheden, men jeg må være en dårlig repræsentant for den. Jeg ved også, at jeg ikke kan leve uden Satyagraha, Sandhed og Ikke-vold.«

Gandhi's syn på Jesus

DER VAR ISÆR to spørgsmål, som optog Esther Menon i disse år: Værdien af faste og Gandhis syn på Jesus. Hun forstår ikke umiddelbart betydningen af faste, og han vedgår, at faste i sig selv er

uden værdi, med mindre den gennemføres med åndelige motiver. Endnu vanskeligere har hun ved at acceptere Gandhis syn på Jesus som kun én profet blandt mange. Han svarer:

»Selvom jeg har læst hvert ord, som tilskrives Jesus, andægtigt og opmærksomt, og også med et ydmygt sind har læst alt, hvad der står om Jesus i det Ny Testamente, har jeg faktisk ikke fået øje på nogen fundamental forskel mellem Jesus og de andre lærere, som jeg kan forstå, forklare og værdsætte ... Ingen lærte mig at gøre forskel i min barndom. Jeg er derfor vokset op uden nogen fordom til den ene eller den anden side. Jeg ærer lige meget Jesus, Muhammed, Krishna, Buddha, Zoroaster og andre, som kan nævnes. Men dette spørgsmål er jo ikke et emne for diskussion, for det drejer sig om den enkeltes dybe og hellige overbevisning. Jeg har intet ønske om at rokke dig i din tilbedelse af Jesus som den absolutte og eneste, men jeg ville ønske, du kunne forstå og værdsætte andres mere vidtfavnende tro.«

I denne periode begyndte Esther Menon i øvrigt på sin bografi om Gandhi. Den udkom i Danmark i 1930 under titlen: »Gandhi: En karakteristik og fremstilling«.

I årene 1927–33 var Menons i England, hvor han studerede medicin i Birmingham, og hvor de for det meste havde omgang med kvækere. De så også en del til C. F. Andrews, en af Gandhis nære disciple. Under sit ophold i England i forbindelse med rundbordskonferencen i 1931 besøgte Gandhi dem, og det gav stødet til en ny serie breve, fortrinsvis skrevet fra Yeravda Central Prison, som Gandhi blev indsat i kort efter sin tilbagekomst til Indien. Brevene er relativt korte svar på Esther Menons beretninger om livet i England, men en enkelt passage om Gandhis syn på mandens og kvindens rolle i et ægteskab er værd at citere:

»Der må naturligvis være arbejdsdeling. Men mandens fuldstændige hjælpeløshed, når det gælder husholdning, og kvindens hjælpeløshed, når det drejer sig om at sørge for sig selv, skyldes forkert opdragelse. Hvorfor skal en mand være så doven, at han ikke kan holde huset i orden, og hvorfor skal en kvinde altid føle, at hun behøver en mand som beskytter? Denne vrangforestilling skyldes efter min mening det traditionelle syn på kvinden som egnet først og fremmest til husholdning og som så svag, at hun altid behøver beskyttelse. Vi prøver at skabe en anden holdning i ashram'et. Det synes at være svært, men det er værd at forsøge.«

Fra de samme år findes også flere små rørende breve til Menons børn, skrevet af Gandhi under fængselsopholdet.

Sygdom og død

I 1934 VENDTE Menons igen tilbage til Indien, hvor Menon nu fik en stilling som læge på regeringshospitalet i Tanjore i Tamil Nadu. Det viste sig snart, at børnene ikke befandt sig godt. De kunne ikke tåle klimaet og ønskede åbenbart efter opholdet i England at gå i europæisk skole. Gradvist begyndte også Esther Menons helbred at bryde sammen. Menon kunne heller ikke klare familiens underhold.

I 1936 måtte hun flytte fra sin mand til bjergene sammen med de to piger. Hun følte det selv som et stort nederlag. En ven skrev:

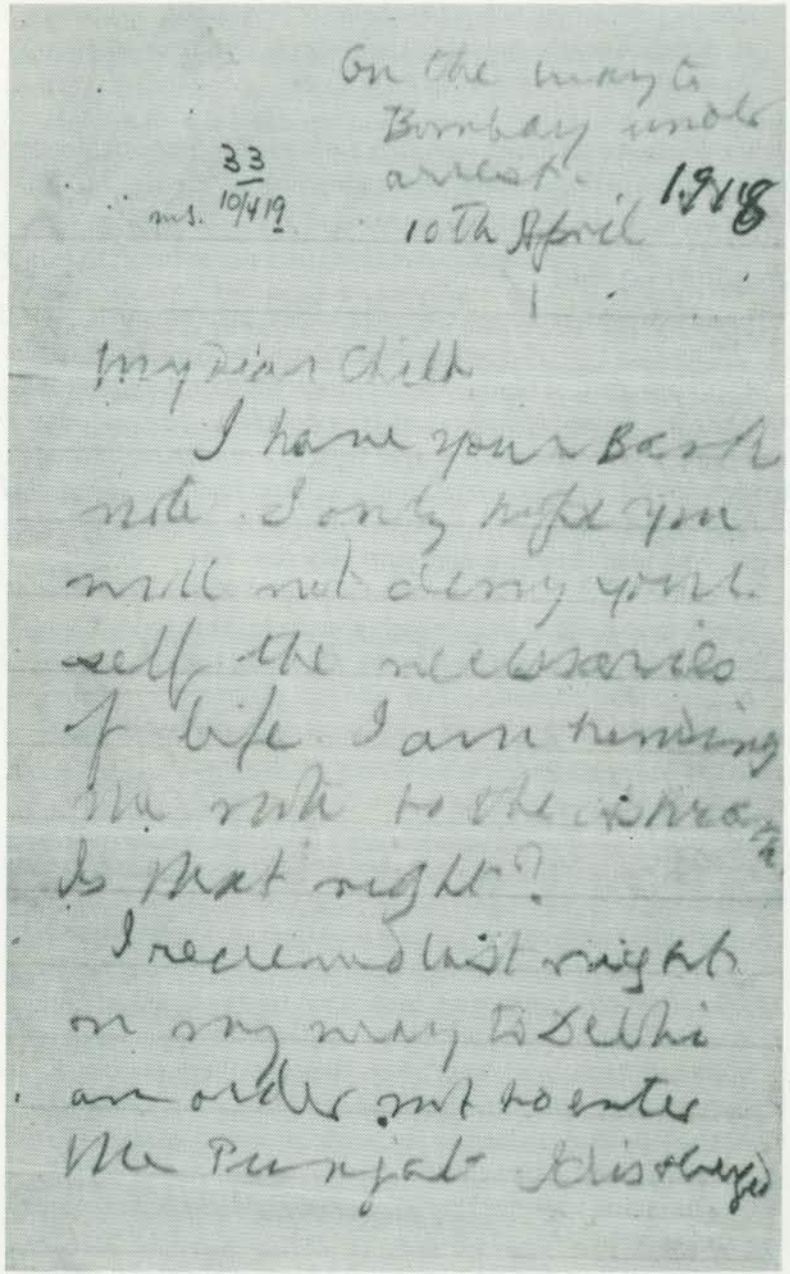
»Det har været umådeligt svært for hende. Stærke kriser har rystet hende, lige til hendes sjæls grundvold. Hun har følt det, som alt det, hun havde levet for og elsket, var taget fra hende i hendes store svaghed, – hun som engang var den dristige, arbejdsivrige Esther Færing, der havde nedkaldt både den engelske regerings og D.M.S' harme over sig.«

Gandhis breve til hende i disse år var fulde af trøsterige ord. Han prøvede at skaffe Menon et bedre job, og han tilbød at hjælpe hende økonomisk.

»Jeg ved ikke, hvem jeg skal have mest ondt af, dig eller Menon. Det må være tortur for ham ikke at kunne gøre, hvad han helst ville på grund af pengenød. Men vi må trøste os med, at Gud ikke altid tillader os at gøre, hvad vi finder bedst. Jeg antager, at vi ikke altid ved, hvad der er bedst. Hvor jeg ville ønske at se dig igen sund og rask, som da vi mødtes første gang. Du var et sådant billede af sundhed, at jeg troede, du var ude af stand til at blive syg.« (19. oktober 1936)

Gandhis sidste brev blev skrevet efter udbruddet af anden verdenskrig.

»Stol på Gud og mist ikke modet. Alt blegner i lyset af tragedien i Europa.«

Udsnit af brev, der viser Gandhis håndskrift.

Under krigen arbejdede Menon som læge i hæren i Assam og kom her til skade under et japansk luftangreb. Efter krigen vendte han tilbage til Sydindien, hvor han virkede på forskellige hospitaler.

Esther Menon rejste i slutningen af 1940'erne til Danmark, og var i Danmark, da Gandhi blev myrdet den 30. januar 1948. Hun vendte tilbage til Indien kort efter, men blev så tvunget af sygdom nødt til at rejse hjem for bestandig. Hendes to piger blev sendt på skole i England, og hun levede selv en meget tilbagetrukket tilværelse i Danmark.

Da hun døde i efteråret 1962, var hun næsten glemt, men Porto Novo Missionens blad indeholdt dog en kort nekrolog, som omtalte hendes kærlighed til Indien og retlinethed og mod, da hun i sin ungdom måtte vælge mellem missionsselskabet og den indiske nationale bevægelse. Nekrologens forsøg på i al korthed at beskrive hendes liv ramte nok meget præcist med disse ord: »Hendes livsvej blev heroisk og tragisk, som kun få har oplevet det.«

Den kulturelle forbindelse mellem Indien og Danmark

Af R. C. Pandeya

Danmarks opdeling i talrige øer har gjort landet til en førende maritim magt siden gammel tid. En usædvanligt lang kyststrækning, der mange steder former sig som fjorde samt nødvendigheden af at importere forbrugsgoder har opmuntret fiskeriet, skibsfarten og lignende industrier. Dette var lige så sandt på Vikingetiden som i dag. Naturen har gjort danskerne til fødte søfolk, og deres kultur har derfor naturligt samlet sig om havet og hvad havet kunne forsyne dem med. Danmarks kultur er kosmopolitisk og ivrig efter at tage det bedste til sig, som havet kan bringe fra alle hjørner af verden.

Der er arkæologiske fund, der viser, at folk, der boede på kysterne af andre skandinaviske lande havde et vist kendskab til indisk kultur i Vikingetiden. På øen Helgö, nær det gamle Birka, der senere blev vikingernes hovedstad, har man udgravet et forhistorisk område. Her fandt man en Buddha-skikkelse fra det 5.–6. århundrede. Eftersom Danmark er porten til Skandinavien, er det ikke usandsynligt, at danske søfolk selv i meget gammel tid har haft kendskab til indisk kultur, i hvert fald gennem deres kontakt med Persien og Rom. Både i Indien og i Danmark har familien altid været samfundets grundpille. Desuden er der meget slående ligheder mellem de gamle inderes og vikingernes kulturelle værdier. Begge folkeslag anså f.eks. det at dø på slagmarken som den mest ærefulde af alle dødsmåder, og for at opnå denne hæder havde man intet imod at ofre sit liv. Opnåelse af paradis efter døden på slagmarken har været en fast tro hos begge folkeslag. Selv i deres ideer om paradiset findes der et nært slægtskab mellem de to folk. Troen på skæbnens uafvendelighed var udbredt hos vikingerne og i en del af det gamle indiske samfund der kaldtes Niyativadins.

Disse fællestræk kan dog ikke danne basis for et bevis for, at der var forbindelse mellem Indien og Danmark. Men på grundlag af disse kan man roligt sige, at folkene siden forhistorisk tid har haft visse fælles

værdinormer.

Denne kendsgerning kan hjælpe os til at udvikle tættere kulturelle forbindelser i fremtiden, eftersom de to folk ikke er åndeligt fremmede overfor hinanden, idet de begge tror på fredens værdier, neutralitet og den menneskelige personligheds værdighed.

Skønt det indiske folk ikke kendte noget til Danmark i gammel tid og i middelalderen, er en moderne, uddannet inder fuldt opmærksom på Danmarks folk og kultur takket være sit kendskab til det britiske folks historie og litteratur. Men endnu mere end historien er det de vidunderlige eventyr af den enestående mester i fortællekunst, H. C. Andersen, som har gjort et stort kulturelt indtryk på det unge indiske sind. Der er et besynderligt slægtskab mellem disse eventyr og den indiske fortællekunst. Andersens eventyr har den amme slags moralske realisme, som vi finder i historierne i Pancatantra, Hitopadesa og Puranas. Hans eventyr er ligesom de tilsvarende indiske baseret på folkesagn. Andersen beskriver personificerede menneskelige svagheder som forfængelighed, snobberi, selvisk ligegyldighed som skurke i sine eventyr. Dette har også været traditionen for forfatterne af en litteratur-genre, der kaldes Prabodha-Candrodaya, skrevet både på sanskrit og gammelt Hindi.

Desuden er den indiske intellektuelle bekendt med den store danske filosof Søren Kierkegaard. Han kendes mere som eksistentialistisk pioner end som kristen teolog. Inderne forstår fuldstændig hans behov for »en sandhed, som er sand for mig, at finde en idé, som jeg kan leve og dø for«. Faktisk har det eneste formål for mennesket i den indiske kultur og filosofi været denne søgen efter sandheden. Mahatma Gandhi kaldte selv hele sit liv for et eksperiment med sandheden. På samme måde som den store indiske helgen og poet Kabir angreb Kierkegaard bittert Kirken for uforeneligheden mellem den etablerede gejstlige konformisme og religionens indre og personlige karakter. Rent faktisk er filosofi et udtryk for en individuel eksistens, både for Upanisaderne og for Kierkegaard.

De danske intellektuelles interesse for indisk kultur er mere varieret og af gammel dato. Eftersom det danske sprog tilhører den germanske sproggruppe, har man en naturlig interesse for sanskrit og andre sprog baseret herpå. Således begyndte det danske akademi så tidligt som i begyndelsen af det 18. århundrede at interessere sig levende for at skaffe indisk kunst og kulturelle genstande til museer og for at understøtte studier af de klassiske indiske sprog sanskrit og pali

samt af litteratur, historie og filosofi. Professor Sørensen, Fausbøll og deres studenter og assistenter udarbejdede lærebøger og oversættelser af så vigtige kulturelle værker som Mahabharata og Jatakas. Københavns Universitet fremelskede og tilskyndede gennem instituttet for indisk filologi og akademiet studiet af moderne indisk sprog og kultur. Andre bemærkelsesværdige tegn på den danske interesse for indisk kultur er et stort, tre-binds værk om Himachali-studiet af prof. Hendriksen samt Christian Lindtners studier om buddhistisk filosofi. Det kgl. Bibliotek, som er berømt for sin samling af orientalske mauskripter, har udgivet et omfattende katalog. Professor Ivo Fisher, Elisabeth Strandberg, Bolle, Hermann Kopp, Hinüber, K. R. Norman og Else Pauly er eksempler på andre, hvis bøger og papirer læses med interesse af indiske studenter. Den indiske regering har samarbejdet med det danske akademi om forberedelsen af en omfattende kritisk Pali ordbog.

Bortset fra at skrive lærebøger besøger eksperter fra Danmark indiske universiteter og institutioner for at blive bedre bekendt med indisk kultur gennem direkte erfaringer. Ligeledes har en del indiske studenter, musikere og andre kunstnere besøgt Købehavn af og til. Den meget høje levestandard, som Danmark har opnået, øver stor tiltrækning på mange indere.

Det er på høje tid, at Indien og de skandinaviske lande i almindelighed og Danmark i særdeleshed, får udviklet tættere kulturelle forbindelser. En indisk-skandinavisk kommission kunne hjælpe i denne retning ved at skaffe assistance til udviklingen af et samarbejde om sprog-studier, filosofiske og religiøse studier og forskning i de to landes historiske fortid.

Danske missionærer i Indien og indiske guruer i Danmark

Af Kaj Baagø

Danmark var det første protestantiske land, som sendte missionærer til India. Medens det britiske *East India Company* i lange tider lukkede sine havne og territorier for missionærerne, besluttede den danske konge i 1705 at sende to missionærer til Tranquebar, den danske »koloni« syd for Madras. Først i 1813, mere end et hundrede år senere, blev de britiske områder åbnet for missionsvirksomhed. Fra da af blev missionærerne beskyttede, sommetider endog støttede af kolonimagten, som de så til gengæld gav *deres* støtte. Kun meget få missionærer havde mod til at tilslutte sig den indiske nationale bevægelse. Mange af dem gjorde en nyttig og selvopofrende indsats i Indien, men det kan ikke skjule den kendsgerning, at kristen mission i Indien fra begyndelsen blev betragtet som en del af vestlig kolonialisme.

I dag er kolonitiden forbi, og missionærernes antal i Indien er skrumpet betydeligt ind. Og samtidig er strømmen vendt. I 1960'erne og 1970'erne har Nordamerika og Vesteuropa oplevet en kraftig tilstrømning af indiske guru-bevægelser. *Yoga* og *meditation, swami* og *guru* er blevet dagligdags ord. Mange unge har vendt sig til disse nye »religioner«, som synes at opfylde behov, de etablerede kristne kirker ikke kan tilfredsstille, og også Danmark er blevet berørt af disse strømninger.

I
De danske missionærer i Indien

På kirkegården i den tidligere danske koloni i Tranquebar findes – eller fandtes (iflg. Fengers »Den Tranquebarske Missionshistorie) – en gravsten med følgende inskription:

Sandheds elsker, udyds hader, sit fædrelands
profet, Indiens danske apostel
mag. Jacob Worm

Videre hedder det, at han, skønt forbandet i sit fædreland, i sit korte liv i Tranquebar »opbyggede« de indfødte, og at han nu er blevet modtaget i sit himmelske fædreland.

Skal man tro inskriptionen, var denne magister Worm altså den første danske missionær i Indien, men om han kan gøre sig fortjent til titlen »Indiens danske apostel« er dog tvivlsomt. Det fortælles, at han i 1680 som straf for majestætsfornærmelse blev dømt til først at få tre fingre og siden hovedet hugget af (!), men at han slap med at blive forvist til Tranquebar. Han virkede her som kantor ved den danske kirke og skal til sin død i 1694 have prædiket kristendom for byens indiske befolkning, endog oversat det Nye Testamente til Tamil. Hvis det er sandt, satte denne aktivitet sig dog ikke noget spor.

Det gjorde derimod det missionsarbejde, som indledtes 12 år senere samme sted.

> »Den 29. november 1705 forlod vi, Heinrich Plütschau og Bartholomæus Ziegenbalg, under Guds gode forsyn og på kongen af Norge og Danmark, hans majestæt Frederik den IV's allernådigste befaling København for at rejse til Ostindien som de første missionærer, der skulle gøre hedningerne på Koromandel-kysten bekendt med Kristi Evangelium.«

De første missionærer var de nu ikke, heller ikke på Koromandelkysten. Faktisk går kristendommens historie i Indien tilbage til de første århundreder af vor tidsregning, måske helt tilbage til omkring år 50. Sagnet siger således, at apostlen Thomas kom til Indien kort efter Jesu korsfæstelse. I alt fald var der omkring år 250 en kristen kirke på Indiens sydvestkyst i det nuværende Kerala, og siden kom katolske missionærer i stort tal til Indien, og også til egnen omkring Tranquebar, hvor der fandtes en katolsk menighed.

Ziegenbalg og Plütschau var imidlertid de første *protestantiske* missionærer, og selv om de var tyske, var de dog udsendt af den danske konge til en dansk koloni. Damark har derfor en særlig plads i den indiske *protestantiske* kirkes historie.

De nåede Tranquebar den 9. juli 1706, og efter mange strabadser fik de lært sproget og begyndte at prædike. Ziegenbalg oversatte det Ny Testamente til Tamil (sproget i delstaten Tamil Nadu), og det lykkedes ham endog at få en »malabarisk presse«, d.v.s. et tamiltrykkeri stablet på benene, det første af sin art. Den første trykte Tamiltekst i historien er den apostolske trosbekendelse, udgivet i Tranquebar i 1713.

I det følgende århundrede udsendtes i alt 57 missionærer til Tranquebar, heraf dog kun 4 danskere. 42 af missionærerne døde i Indien, nogle efter kun få års virke.

I den første tid var missionsarbejdet begrænset til Tranquebar by, men snart begyndte missionærerne at rejse ind i landet, og ved begyndelsen af det 19. århundrede strakte deres indflydelse sig fra Madras i nord til Tinnevelly i syd. I 1806 var der ca. 35.000 protestantiske kristne i området.

To år senere besatte englænderne Tranquebar (Danmark var under Napoleons-krigene kommet i krig med England), og dermed ophørte i realiteten den første »danske« missionsindsats i Indien.

Arcot-missionen

DER GIK 60 ÅR, før en dansk mission pany blev etableret i Indien. Dansk Missionsselskab, stiftet i 1821, havde længe været på udkig efter en »missionsmark« i Indien, og i slutningen af 1860'erne begyndte man et missionsarbejde i South Arcot District i den nuværende delstat Tamil Nadu.

De første danske missionærer, *Peter Andersen* og *Niels Thomsen,* oprettede en »missionsstation« i landsbyen Tirukoilur, men inden længe dækkede missionsarbejdet størstedelen af Syd-Arcot, og man havde også aktiviteter udenfor dette område, bl.a. i byen Madras.

En dansk missionær i Sydindien »kjører ud at prædike«. Billedet er fra 1870'erne, og missonæren er Herman Jensen, der var en stor sprogforsker.

Udover forkyndelsen gav man sig i lag med undervisning af børn. Der oprettedes 27 elementærskoler med ca. 1000 elever, hvoraf 800 var hinduer, 600 af kastefamilier og 200 kasteløse. Fra sin start satte den danske mission sig for at nedbryde skellet melem kastehinduer og kasteløse.

Fra århundredskiftet til 2. verdenskrigs udbrud i 1939 oplevede missionen en betydelig vækst. Antallet af elementærskoler voksede til 83 med næsten 5000 elever, og der blev oprettet en mellemskole, et gymnasium, en håndværkerskole samt fire industriskoler for enlige mødre. Missionens første hospital åbnede i 1910 i Tirukoilur, og senere udbyggedes det medicinske arbejde med endnu et hospital, flere klinikker samt et hjem for spedalske.

Den danske mission i Syd-Arcot området blev på forskellig måde berørt af de nationale strømninger i Indien i de første årtier af dette århundrede. Flere missionærer fandt missionen »for lidt indisk« og forlod den (jvf. artiklen om »Mahatma Gandhis kære barn«). Indiske præster og andre medarbejdere krævede samtidig indflydelse, og allerede i slutningen af 1930'erne var det klart, at den tid var forbi, hvor det alene var de danske missionærer (nu ialt 37), som kunne bestemme.

Under krigen 1939–1945, hvor forbindelsen mellem Danmark og Indien var afbrudt, måtte Arcot-missionen i betydeligt omfang klare sig selv økonomisk, og det fremmede selvstændiggørelsen. I 1951 etableredes The Arcot Lutheran Church som en selvstændig indisk

Missionshospitalet i Tirukoilur.

kirke med sit eget råd. Den tæller i dag ca. 25.000 medlemmer og driver 3 gymnasier og 72 elementærskoler med et samlet elevtal på ca. 54.000.

Disse skoler får støtte af den indiske regering. Under Arcotkirken hører også 2 hospitaler samt en industriskole for enlige mødre. Der er i dag kun seks danske missionærer beskæftiget i Arcot-kirken.

Jeypore-missionen

Det danske Missionsselskabs andet missionsområde i Indien var Øst-Jeypore i Orissa. Området, der er på størrelse med Sjælland og Lolland-Falster, er for en stor del bjergland og bebos af primitive stammefolk (konder og savaraer), som hører til Indiens urbefolkning.

Her etablerede et par sønderjyske missionærer i 1920'erne og 30'erne tre »missionsstationer«. Egentlige skoler er ikke oprettet af missionen, kun »skolehjem« (hostels). Derimod blev grunden til et hospital lagt i 1954 i landsbyen Bissamcuttack. Det er siden vokset kraftigt og er nu en selvejende institution.

I 1964 dannedes ved sammenslutning med en anden mission Jeypores evangelisk-Lutherske kirke, der er et selvejende og selvstændigt samfund med et medlemstal på 70.000.

Santal-missionen

Omtrent på samme tidspunkt som Arcot-missionen blev påbegyndt (1863–64), rejste en dansk missionær, *H. P. Børresen,* sammen med nordmanden *L. O. Skrefsrud* til Bengalen for at arbejde for et tysk missionsselskab. De etablerede imidlertid snart deres eget missionsarbejde blandt santalerne, et af Indiens ældste stammefolk, i Santal Parganas syd for Ganges-floden.

Udover at prædike for santalerne bistod de dem i deres kamp mod godsejernes grove udbytning. I 1872 udstedte myndighederne inspireret af Santal-missionærerne en forordning »om en bedre styrelse af Santal Parganas«, som skaffede tålelige forhold for santalerne.

Senere grundlagde missionen en koloni i Assam, hvor regeringen stillede jord til rådighed for santalere, og mellem dette område og det oprindelige Santal Parganas dannedes en tredie »missionsmark« i Dinajpur i den nordlige del af det nuværende Bangladesh.

Ved at oversætte bibelen til santalistan og gennem etableringen af skoler, hvor der undervistes på stammesproget, var missionen med til at bevare stammens folkelige identitet.

Santal-kirken er i dag en selvstændig, indisk kirke med ca. 50.000 medlemmer fordelt på 358 menigheder. Den driver 7 kostskoler og 6 hospitaler. To af disse tager sig i overvejende grad af spedalske patienter. Dansk Santal-mission har i dag kun én missionær tilbage i Indien.

Løventhal-missionen

En lille, men ikke uinteressant dansk mission blev i 1872 påbegyndt i nærheden af byen Vellore (nord for Arcot-området) af den danske missionær *C. E. Løventhal.* Modsat de fleste missionærer mente han, at opgaven ikke var at frelse enkelte sjæle, men at grundlægge en selvstændig national kirke med indiske ledere. Disse ideer vakte genklang i grundtvigske kredse i Danmark, som fra 1872–1914 støttede hans arbejde. Det blev videreført af Porto Novo-missionen, der grundlagde en af Gandhi inspireret skole i Porto Novo ved Pondicherry. Skolen blev indviet af Gandhi i 1921 og består endnu (se i øvrigt artiklerne »Makatma Gandhis kære barn« og »Hinduistisk kunst og en dansk missionær«).

II

De indiske guruer i Danmark

Som nævnt i indledningen, er mission ikke længere en »one way traffic«. Med gurubevægelserne er strømmen vendt. Oprindelsen til den indiske mission i Vesten går tilbage til begyndelsen af dette århundrede.

> »Verden må endnu engang erobres af Indien. Dette er mit livs drøm. Indiens spiritualitet må erobre Vesten. Vesten venter på den, tørster efter den... Hvor er de mænd, som er villige til at ofre alt, for at dette budskab kan nå ud til hver krog af den vide jord? Heltemodige mænd tiltrænges, hvis Vedantas store sandheder skal udbredes. Verden har brug for dem, uden dem vil den gå til grunde. Vestens folk har gennemsøgt hele verden, men har ikke fundet lindring. De har drukket af vellystens bæger og har erfaret, at det var tomhed. Nu er det tid at arbejde, for at Indiens åndelige tanker kan komme til at gennemtrænge verden med kraft. Derfor unge mænd: Vi må rejse ud, vi må erobre verden med vor spiritualitet og filosofi!«

Ordene er af Swami Vivekananda, som stiftede en af hinduismens nyere reformbevægelser, *Ramakrishna-missionen,* og hvis budskab var, at vel har Østen brug for Vestens industri og teknik, men Vesten har til gengæld behov for Østens spiritualitet.

Der skulle dog gå adskillige årtier, inden Vivekanandas drøm gik i opfyldelse. Enkelte Ramakrishna-centre blev ganske vist dannet i USA og Europa, men først i de seneste årtier er indisk religion og filosofi for alvor trængt frem i den vestlige verden. Også Danmark er – specielt siden 1970 – blevet berørt af disse strømninger.

De indiske guruer, swamier, saddhuer eller yogier, som har slået sig ned i Vesten, har alle deres rod i det gamle indiske munkevæsen (»the order of the ochre robe«), som går tilbage til Vedanta-filosofiens grundlægger, *Shankara,* ca. 800 e.Kr. Hans filosofi byggede på de årtusindgamle indiske religiøse skrifter, *upanishaderne,* hvis grundlæggende tankegang er, at der bag alle tings omskiftelighed findes en uforanderlig virkelighed, *brahman,* som gennemtrænger hele universet, også mennesket. Alt andet end *brahman* er i virkeligheden ikke til, fordi det er underkastet forandring og død. Det benævnes i *upanishaderne* som *maya,* illusion. Når mennesket erkender, ikke ved intellektuel deduktion, men intuitivt gennem meditation eller yoga, at dets virkelige selv, dets sjæl, er *brahman,* det eneste, der er, og at alt andet er *maya,* oplever det befrielsen. I den ene eller den anden form er denne filosofi grundlaget for praktisk talt alle gurubevægelserne.

Skandinavisk Yoga- og Meditationsskole

En af de mest indflydelsesrige bevægelser i Danmark med rod i hinduismen er *Skandinavisk Yoga- og Meditationsskole,* som etableredes her i landet i 1971. Den har sin oprindelse i *The Divine Life Society,* som har sit hovedcenter i Himalaya-bjergene i det nordlige Uttar Pradesh. Dets stifter var *Sivananda* (1887–1963), og det var en af hans mest fremtrædende disciple, *Paramahamsa Satyananda Saraswati,* som i 60'erne dannede »The International Yoga Fellowship Movement«, som Skandinavisk Yoga er en aflægger af.

Skandinavisk Yoga og Meditations Center ledes i dag af *Swami Janakananda Saraswati* (alias Jørgen Drejager), som lægger vægt på den terapeutiske og psykologiske værdi af yoga. Den religiøse og filosofiske baggrund træder meget lidt frem i bevægelsens publikationer i Danmark. Det hedder:

»Meditation er en praktisk ting, som i dag er en absolut nødvendighed for mange mennesker for at afværge depressioner og neuroser. Meditation åbner sindet for inspiration og gode ideer, giver en god koncentration og ligevægt trods jag og stress.«

Organisationen driver fire yoga-centre i Danmark. Hovedkvarteret ligger i Købmagergade i København.

Narayanananda Universelle Yoga Ashram, Gylling

SWAMI NARAYANANANDA ER født i Sydindien i 1902. Han var oprindelig munk i den af Vivekananda stiftede Ramakrishnamission, med trak sig i 1936 tilbage til Rishikesh i Himalaya-bjergene, hvor han mediterede og skrev filosofiske bøger. Omkring 1955 fandt nogle af disse bøger vej til Danmark, hvor Swamien fik sine første udenlandske disciple. Unge danske, som rejste til Indien i 1960'erne, kom også i forbindelse med Naryanananda, der nu havde oprettet et meditationscenter uden for New Delhi. Efter hjemkomsten til Danmark slog nogle af de unge sig sammen og købte en gård ved Gylling, hvor de kunne praktisere, hvad de havde lært i Indien. I 1971 kom Narayananda selv til Denmark og har regelmæssigt hver sommer personligt ledet undervisningen og træningen i sin meditationsteknik. Centret er vokset betydeligt i de senere år og omfatter nu både et munke- og nonne-ashram.

Målet for Narayananandas meditation er forløsning fra denne verdens lidelse gennem kontrol over sindet. Kontrollen opnås dels gennem et rent liv (han kræver total seksuel afholdenhed af sine disciple), dels gennem meditation.

Swami Narayanananda siges i dag at have flere tusinde disciple i Danmark, og der skal være oprettet ikke mindre end 12 *ashramer* (klostre) rundt om i landet. Det hævdes også, at mange unge, som var blevet slaver af hash og narkotika, er blevet frigjort fra afhængigheden af disse stoffer gennem Narayanananda meditationslære.

Guru Maharaj Ji-bevægelsen

GURU MAHARAJ JI (hvis fulde navn er Balyogeshwar Param Hans Satgurudev Shri Sant Jo Maharaj) blev født i 1957. Hans bevægelse, som kom til Vesten i 1970, kaldes *Divine Light Mission*. Han besøgte første gang Danmark i 1974, hvor han talte i Forum. Tilstrømningen var enorm, men i dag er der næppe mere end et par hundrede Guru Maharaj Ji-disciple tilbage her i landet.

Som alle andre moderne guruer tilbyder også han en særlig meditationsteknik. Gennem den og »overgivelse« til ham kan man nå til at erkende »den kosmiske kraft« som den eneste virkelighed.

Transcendental Meditation

DEN STØRSTE AF alle de ny-religiøse bevægelser, som har nået Vesten, er *Transcendental Meditation,* som blev stiftet af *Maharishi Mahesh Yogi.* I USA omfatter bevægelsen over en kvart million mennesker, i Europa et lignende antal, hævdes det i TM's publikationer. Flere internationale berømtheder, heriblandt The Beatles, har været blandt hans disciple.

Transcendental Meditation kom til Danmark i begyndelsen af 70'erne. Der findes ialt 7 meditationscentre i Danmark. Hovedcentret ligger i Rørvig.

Ifølge Maharishis lære bevirker »den transcendentale meditation«, at sindet transcenderer (går ud over sig selv) og fremkalder på én gang en udvidet bevidsthed og en dyb indre ro og frihed.

Andre guru-bevægelser

DER FINDES OGSÅ andre religiøst-filosofiske bevægelser med indisk baggrund i Danmark. En af dem er *Shri Ram Chandra Mission,* hvis grundlægger, *Ram Chandra,* blev født i Nordindien i 1899. I Danmark ledes bevægelsen af en »præceptor« (én, der kan give indledende vejledning). Den har ca. 150 medlemmer.

Ananda Marga er navnet på en gurubevægelse, som har både en politisk og religiøs side. Dens leder, *Ananda Murti,* sad i 1973–78 fængslet i Indien anklaget for delagtighed i mord, hvilket førte til en række terroristhandlinger udført af hans disciple rundt om i verden. Bevægelsen praktiserer også meditation, der sigter mod enhed med guden Shiva og med »Baba«, bevægelsens leder. I Danmark findes

kun få tilhængere, men bevægelsens europæiske hovedkvarter ligger i Hørsholm.

Anand Niketan Rajneesh Meditationscenter i Skindergade i København er en gren af en religiøs sekt stiftet af *Bhagwan Shree Rajneesh*, som tidligere havde sit hovedkvarter i Poona i det vestlige Indien, men som nu er flyttet til München.

I København findes også en lille afdeling af *Hare Krishna Missionen*, som stammer fra USA, hvor den blev stiftet af en indisk swami ved navn *Bhaktivedanta Prabhupada*. Den baggrund er den såkaldte bhakti-fromhed indenfor hinduismen, hengivelsen til guddommen igennem tilbedelse af gudebilledet. Bevægelsens tilhængere ses ofte klædt i klassiske indiske safran gul-røde munkedrager, kronragede (bortset fra en dusk på baghovedet), dansende og syngende i gaderne: »Hare Krishna, Hare Krishna, Krishna Krishna, Hare Hare, Rama, Hare Rama, Rama Rama, Hare Hare«, lyder det. Ordene synges mindst 1728 gange om dagen.

MEGET VAND ER løbet i stranden ved Tranquebar, siden de første danske missionærer »gik i land med bevægede Hjerter ved Synet af de Hedningeskarer, for hvis Frelse de skulle arbeide«. I dag underviser efterkommere af disse »hedninger« danskerne i meditation og yoga. Mødet melem indisk og europæisk religion finder ikke længere sted i Indien alene, og dermed er der føjet et helt nyt perspektiv til den kulturelle dialog mellem øst og vest.

Indisk-dansk handel og økonomisk samarbejde

HANDELSFORBINDELSERNE MELLEM DANMARK og Indien har en lang historie, der går helt tilbage til den tid, da Kong Christian den IV sendte Admiral Ove Giedde til Asien for at grundlægge en koloni. I 1620 indgik Admiral Giedde en aftale med de indiske fyrster om tilladelse til etablering af en handelspost med et fort i Tranquebar, 300 km syd for Madras. Tranquebar var ikke nogen succes som handelscenter og blev solgt til englænderne i 1845.

Den bærende kraft i den indisk-danske handel var på den tid krydderier og tekstiler til Danmark og en temmelig dårlig kvalitet musketerer og ammunition, sølv og franske vine til Indien. Både omfang og struktur har ændret sig meget siden da.

Før uafhængigheden havde Indien et handelsmønster som var traditionelt for et koloniseret landbrugsland. Hovedparten af udenrigshandelen var forbeholdt Storbritannien og andre Commonwealthlande. Med den imponerende industrielle udvikling siden uafhængigheden har Indiens udenrigshandel forandret sig totalt og er ikke længere begrænset til småhandel med et lille antal lande. Indien har i dag samhandel med så godt som alle lande i verden. Varerne på eksportlisterne beløber sig i dag til tretusinde imod halvtreds på tidspunktet for uafhængigheden. Ligeledes har der været en stor stigning i importen på grund af landets behov for udvikling.

På grundlag af erfaringer samlet gennem tiderne har den indiske regering liberaliseret sin eksport- og importpolitik for at gøre det lettere for danske eksportører til Indien og indiske eksportører til Danmark at indgå handelsaftaler og forhandlinger. Formålet med dette og med de pågældende myndigheders engagement er at udforske nye veje for at fremme de indisk-danske bilaterale handelsforbindelser.

Behovet for udenlandske investeringer og teknologi er altid blevet tilgodeset i Indien gennem indisk-danske samarbejdsprojekter. Såle-

des tilskynder den indiske regering investeringer på områder af betydning for den nationale økonomi. To hovedområder har højeste prioritetet: det første er import af høj-teknologi og import, der kan fremme moderniseringen af den almindeligt udbredte teknologi. Det andet område, der prioriteres højt, er import der fremmer eksport-orienterede projekter. Indenfor begge disse områder har Danmark en erfaring og ekspertise, der understreger de gode udsigter for et indisk-dansk handelsmæssigt og økonomisk samarbejde.

Det er velkendt, at Danmarks betydelige succes som en industriel nation skyldes den vellykkede udvikling af »niche«-filosofien. En producent udser sig en lille niche eller et hjørne, som ingen anden har udnyttet, og opnår at blive hovedleverandør på verdensplan for netop denne vare. Danske forretningsmænd har haft fantasi og energi til at udvikle produkter og fremgangsmåder, som har gjort dem til de ledende i verden, selv på de højt industrialiserede landes markeder. Det er denne tradition, som giver Danmark et naturligt fortrin, når Indien søger at indføre høj-teknologi samt modernisering af deres egen teknologi. Nogle danske firmaer har opnået særdeles interessante kontrakter i Indien. Haldor Topsøe A/S vandt i skarp international konkurrence en af de mest ansete kontrakter nogensinde givet af Indien for produktion af kunstgødning. Et andet eksempel er F. L. Schmidt & Co. A/S, som for ganske nylig opnåede en stor kontrakt for opførelse af cementfabrikker med høj produktionskapacitet i Indien. Der er mange andre danske firmaer, som har solgt højt udviklet teknologi og udstyr til Indien.

Den anden sektor, hvor importen til Indien er blevet liberaliseret, er de eksport-orienterede industrier. Fra nu af vil firmaer, der producerer udelukkende for eksport være fritaget for ekspansionskontrol, importskatter, lokale forbrugsafgifter og i mange tilfælde for begrænsninger af udenlandsk ejendomsret. Der er to frie handelszoner, Santacrus Electronics Export Processing Zone i Bombay og Kandla Free Trade Zone i Gujarat.

Et eksempel på et meget vellykket samarbejde arrangeret direkte mellem det danske firma Peerless Fabrikker A/S og den indiske partner er en fabrikation af højttalere i Santacruz Electronics Export Processing Zone, Bombay. Forbindelsen har resulteret i en væsentlig og hele tiden voksende eksport til Danmark af højttalere, der er produceret i overensstemmelse med danske specifikationer og designs.

Den danske eksport til Indien består hovedsageligt af kapitalgoder og udstyr samt organiske kemikalier og medicinalvarer. I 1973 udgjorde den danske eksport af organiske kemikalier og medicinalvarer ca. 22% af Damarks samlede eksport til Indien, mens den i 1981 udgjorde 20%. I 1973 var der ingen eksport af kapitalgoder og udstyr fra Danmark til Indien, hvorimod denne i 1981 udgjorde ca. 50%.

En meget lang række varer eksporteres fra Indien til Danmark i stadigt voksende tempo efterhånden som danske købere bliver klar over den enorme størrelse af Indiens industri og landets væsentlige eksport-formåen. Den indiske eksport til Danmark domineres af foderstoffer (fortrinsvis bomuldsfrøkager og melasse), beklædning, tekstiler og læderprodukter. Der har været en stadig stigning i eksporten af indisk ingeniør-udstyr til Danmark, selvom denne eksport værdimæssigt ikke er så stor endnu.

Indien er et land med sociale og geo-økonomiske forudsætninger, som sætter det i stand til at identificere sig med udviklingslandenes ønsker og forhåbninger og kan således yde et relevant og meningsfyldt partnerskab i den tredje verden. Mens danske firmaer kan være i stand til at tilbyde rådgivende virksomhed især indenfor konstruktionsområdet, kan de høje omkostninger i Danmark bevirke, at danske tilbud ikke er konkurrencedygtige. De lave arbejdsudgifter i Indien er en væsentlig faktor, som bidrager til den komplementaritet, som er nødvendig i samarbejdet med udviklingslandene.

Der findes flere områder, hvor det indisk-danske handelssamarbejde kan udvides, f.eks. indenfor energi, skibsfart, bådbygning og fiskeri.

Energi

I Indien er der for nylig nedsat en kommission for nye og vedvarende energikilderne. Dette omfatter solenergi, tidevands- og vindenergi, og de industrier som opererer indenfor disse områder har modtaget betydelig finansiel støtte. Det er indenfor dette område, Danmark har haft en så misundelsesværdig succes. Vi føler således, at der er store muligheder for indisk-dansk samarbejde til gensidig gavn på dette område.

Skibsfart og bådbygning

INDIENS MARITIME HANDEL har en historie, der går næsten 5000 år tilbage, og så sent som i det 18. og 19. århundrede blev mange af den engelske flådes skibe bygget i Indien. Det var for at stoppe denne konkurrence, at hele den indiske bådbygningsindustri blev nedlagt ved en lov i det engelske parlament i april 1863. Men i dag har Indien den største handelsflåde blandt alle udviklingslande samt fire store skibsværfter, der producerer alle slags skibe. Indien har et kolossalt behov for at udbygge sin infra-struktur på skibsfartsområdet, for moderne teknologi i forbindelse med færge- og kyst-tjenesten samt skibs-arkitekturen. Et indisk-dansk samarbejde indenfor dette område skulle kunne give gode resultater.

Fiskeri

INDIEN HAR ENDNU ikke fuldt udnyttet sine hav-ressourcer men er allerede den 7. største fiskeproducent i verden.

I løbet af de sidste par år har Indien opnået ekspertise og kompetence til at yde know-how, udstyr, rådgivende ingeniørvirksomhed, teknisk service og styrelse til gennemførelse af en lang række projekter, fra civilingeniørarbejder til turnkey ingeniørarbejde og produktionsenheder. Indiske firmaer er i stand til at designe, bygge og igangsætte anlæg og udstyr alt efter hvert enkelt projekts behov. De kan ligeledes præstere en lang række teknisk-rådgivende tjenester inklusive forundersøgelser, tilsyn og projektrapportering, planlægning, design og ingeniørarbejde efter opgave, opsætning af kontrakter, tilsynsføring, licitationsovervågning samt igangsætning.

Der er blevet gjort meget for at udvikle den gensidige handel. Disse bestræbelser omfatter bl.a. afholdelsen af et Køber-Sælger-møde i Bella Centret i 1978, hvori deltog over 120 indiske firmaer, støtte til en 15-mands handelsdelegation i 1977 og en 7-mands handelsdelegation i 1982 fra Grosserersocietetet, støtte til en dansk informationsstand på det indiske International Trade Fair i 1982, besøg af en delegation fra Federation of Indian Export Organizations i København i 1981, besøg af en delegation fra Santacruz Electronics Export Processing Zone i 1981, afholdelse af mindre Køber-Sælger-møder i København for læderprodukter, uldprodukter, væve og vævede produkter, omfattende the-kampagner i førende stormagasiner i København, Lyngby, Odense og Århus samt i adskillige andre supermarkeder, kædebutikker og andre forretninger over alt i Danmark, samt lejlighedsvis deltagelse fra indiske officielle handelsorganisationer i danske handelsmesser samt i andre lande, hvor danske indkøbere handler. F.eks. støttede det indiske Engineering Export Promotion Council en stand på »Intertool 1980« og »Elektronik 82« i Bella Centret, det indiske Tea Board deltog i »Fødevaremessen 1979« samt i »Horticultural Show« i Bella Centret i 1981. Udover de officielle og halv-officielle handelsfremmende bestræbelser, besøger mange danske forretningsfolk Indien både for at købe og sælge, ligesom indiske forretningsfolk er regelmæssige besøgende i Danmark. Der findes ikke nogen fortegnelse over omfanget af disse besøg, men fra handelsskrifter er det tydeligt at se, at antallet er væsentligt og voksende.

Et væsentligt bidrag til at bane vejen for øget handel i begge retninger kan ydes ved at øge omfanget og kvaliteten fra de oplysninger, der er til rådighed for producenter og handlende i hvert af landene, med hensyn til det andet lands praksis og betingelser.

Statisk Analyse af den totale danske import/eksport
fra/til Indien – 1973 til 1981

(Værdi: Million D.kr.)

(I) Indien	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Total Import	139.1	136.0	100.8	239.8	287.5	223.1	405.1	413.8	565.3
Total Export	30.0	63.7	65.3	54.2	89.5	133.1	153.1	136.3	156.0
Balance	109.1	72.3	35.5	185.6	198.0	90.0	252.0	277.5	409.3
(II) Total Dansk Import og Indiens del af det totale									
Dansk Import	46463.1	60137.6	59490.8	74962.6	79572.5	81401.4	97108.9	108895.1	124675.7
Import fra Indien (%)	0.29%	0.22%	0.16%	0.31%	0.36%	0.27%	0.41%	0.37%	0.45%
(III) Total Dansk Export og Indiens del af det totale									
Dansk Export	36795.3	46914.8	50052.5	55022.4	60419.5	65312.9	76882.1	94358.7	113802.4
Export til Indien (%)	0.08%	0.13%	0.13%	0.09%	0.14%	0.20%	0.19%	0.14%	0.13%

(IV) Total procentmæssig stigning i import fra Indien fra 1973 til 1981

Total Import fra Indien i 1973 ..... 139.1

Total Import fra Indien i 1981 ..... 565.3

Procentmæssig stigning: 306.3%

(Oversigten er udarbejdet af den indiske ambassade, København).

Dansk handel og industri i Indien

AF KIKA MØLGAARD

I 1935 HENVENDTE direktøren for fire af Indiens store cementfabrikker sig til sin danske forretningsforbindelse, F. L. Smidth & Co. i København. – Mit hjerte er ikke godt, sagde han. Mine børn er ikke gode. Kan I hjælpe mig enten ved at købe mine fabrikker eller få en sammenslutning i stand med andre indiske cementfabrikker?

Det danske firma sagde ja til opfordringen, og det blev optakten ikke blot til en sammenslutning indenfor den indiske cementindustri, men også til en omfattende dansk indsats i indisk industri og handel, koncentreret om firmaet Larsen & Toubro, der med hovedsæde i Bombay er vokset til at blive en af Indiens virkelig store virksomheder.

Dengang, midt i 1930'erne var det småt med dansk industri og handels repræsentation i Indien. Et par af de store var der ganske vist – F. L. Smidth var som nævnt inde på det indiske marked, havde bygget en del cementfabrikker, men havde ikke noget kontor i Indien, der kunne varetage den aktuelle opgave. ØK havde gennem sine kontorer i Madras, Bombay og Calcutta oparbejdet en betydelig eksporthandel fra Indien med jute og jordnødder, og ØK's oliemølle i Madras var centrum for en række industrier, der fremstillede bl.a. kreaturfoder og sæbe. Men for dansk industri som helhed var Indien både for fremmed og for fjern.

Men nu begyndte der at ske noget. F. L. Smidth udpegede en ung medarbejder, civilingeniør Henning Holck-Larsen til den specielle cementopgave, og i 1935 kom han til Indien. Han rejste rundt til de fabrikker, det drejede sig om, og inden han i 1937 vendte hjem til Danmark, var sammenslutningen, Associated Cement Companies en realitet.

Som præmie for den indsats fik F. L. Smidth en stor ordre på tre nye fabrikker til ialt 650.000 £. F. L. Smidth-direktøren, der kom til Indien for at skrive kontrakten under, opfordrede sin unge medarbejder til at

Henning Holck-Larsen.

overvære begivenheden, for, som han sagde, »aldrig nogensinde i dit liv vil du se et sådant stort beløb«.

Det sidste kom nu ikke til at holde stik. Medstifteren af Larsen & Toubro fik unægtelig store penge at se. Firmaet, der nu har 15.000 fastansatte medarbejdere, sluttede sidste regnskabsår med en omsætning på tæt ved 3 mia. kr.

Der gik kun et år, før H. Holck-Larsen var tilbage i Indien, denne gang for sammen med en anden F. L. Smidth-medarbejder, civilingeniør Søren Kristian Toubro at begynde egen virksomhed og etablere forbindelse til Indien for danske virksomheder. Toubro var lånt ud til den indiske cementindustri og var ligesom Holck-Larsen fortrolig med indiske forhold, og sammen stiftede de så deres firma baseret på import af europæiske og selvfølgelig især danske maskiner.

– Vi fik støtte af forskellige firmaer herhjemme, der så mulighederne på det indiske marked, fortæller H. Holck-Larsen. Også Industrirådet og handelsministeriet var med, og jeg blev sendt ud som eksportstipendiat for en løn, som ingen før havde hørt om, nemlig 15.000 kr. om året. Vi gik i gang, fik etableret et lille værksted, men så kom krigen, Danmark blev besat, og dermed blev forbindelserne hjem kappet af. Vi måtte klare os på egen hånd. Det britiske admiralitet bad os hjælpe med til at bygge handelsskibe om til krigsforhold – skibene skulle afmagnetiseres og forsynes med kanoner, og efterhånden voksede vores værksted.

Det meste af udstyret var nu regeringens ejendom, men vi fik det ganske billigt efter krigen, og det blev grundlaget for vores egen industri, da vi kunne genoptage alle forbindelserne med Europa.

I de følgende årtier voksede en solid dansk eksport op. Det var navnlig maskiner og teknisk know-how, man var interesseret i fra indisk side, og de fabrikationsmuligheder, som Larsen & Toubro havde haft lejlighed til at etablere og udvikle under krigen, blev nu med licens fra de danske leverandører udnyttet til fabrikation af dele, som det ikke kunne betale sig at sende per skib fra Danmark.

Den danske industri forstod nødvendigheden af denne gradvis voksende lokale fabrikation og værdien i at kunne støtte sig til en lokal serviceorganisation. Gode ordrer blev taget hjem på denne basis af firmaer som Silkeborg Maskinfabrik (nu PASILAC), Atlas Maskinfabrik, Niro Atomizer, Danfoss, De Danske Sukkerfabrikker, Nordisk Ventilator Co., Lauritz Knudsen (nu LK-NES), Andersen & Bruuns fabrikker og Dansk Pressefabrik. Nævnes må også Haldor Topsøe, der har opnået betydelige ordrer på opførelse af kunstgødningsfabrikker og dermed følgende leverancer. F. L. Smidth & Co. A/S havde i 1937 oprettet eget kontor i Bombay, men besluttede i 1970'erne – sådan som ØK tidligere havde gjort det – at lukke og få sine interesser i Indien varetaget af Larsen & Toubro, som i dag bygger et stort antal cementmaskiner og installerer komplette cementfabrikker på licens kombineret med import af know-how og elektronisk specialudstyr fra Danmark.

I dag er Larsen & Tourbro så at sige helt på indiske hænder – de danske aktier i virksomheden beløber sig til højst 3%, og for nylig trak H. Holck-Larsen sig tilbage fra sin sidste faste tilknytning til firmaet, bestyrelsesposten. Han havde selv sat aldersgrænsen til 75 år, og fulgte sit princip, da turen kom til ham, men har endnu sæde i bestyrelsen for andre indiske firmaer og besøger ofte Indien, rammen

om hans livsværk.

Direktør H. Holck-Larsen, der efter at S. K. Toubro havde trukket sig tilbage til Danmark i 1963, fortsatte alene, har mange lovord om den indiske arbejdskraft og de medarbejdere, han har haft igennem de mange år: – Ingeniørerne er dygtige, meget dygtige. Da vi i sin tid startede, kneb det med at finde managertalent i Indien og den tekniske side af sagen lod også noget tilbage at ønske. Dengang var det naturligt at have danske på de ledende poster i virksomheden, og vi har haft mange og dygtige folk i årenes løb. Men det er ikke længer nødvendigt, og virksomheden har i dag ikke danske i sin stab, mens der stadig er en del, som for kortere perioder er knyttet til arbejdet. Inderne har fuldt ud indvundet det efterslæb, de havde dengang, og deres uddannelse er den bedst tænkelige. Ingeniørerne kan tænke selv, ja faktisk vil jeg vove den påstand, at de tænker mere end danske ingeniører, fordi de ikke har så mange andre interesser. De skal ikke til koncert eller i teatret eller hjem at klippe hæk og se til sommerhuset – de er langt mere knyttet til arbejdet og giver sig tid til at tænke også om aftenen og om natten med.

De faglærte arbejdere er lige så fortræffelige, og deres kunnen er fuldt på højde med danske faglærte arbejderes, men deres produktivitet er mindre. Det har selvfølgelig noget at gøre med ernæringstilstanden gennem generationer og med de manglende traditioner for det tekniske. En dansk dreng er så at sige vokset op med teknik, han kender sin fars traktor og bil og meget andet – når nye indiske medarbejdere kommer ind i vores fabrik, ser de måske for første gang i deres liv en maskine arbejde.

Efter H. Holck-Larsens mening er der stadig plads til initiativer, som det han og hans kompagnon tog i sin tid. Eller rettere – der er igen ved at blive plads til det.

– I lang tid var man fra indisk side tilbageholdende overfor initiativer udefra, bl.a. fordi man havde den fornødne uddannelseskapacitet og var skeptisk overfor indflydelsen udefra. Nu er man ved at åbne igen, fordi man alligevel gerne vil have kapital og initiativ ind, men selvfølgelig under en vis kontrol, hvad der ikke er grund til at undre sig over. De helt store selskaber, General Motors f.eks. har jo en omsætning, der er større end Indiens nationalbudget, og det er fuldt forståeligt, at man ønsker kontrol med virksomheder af det omfang.

Danske virksomheders indsats må af nærliggende grunde selvfølgelig blive af mere beskeden størrelse, men der er stadig store muligheder for dansk industri, navnlig med licenser og komponentleverancer – hvis ellers dansk industri er vågen nok, og netop det kan det efter H. Holck-Larsens opfattelse undertiden skorte på: – Man skal have øje for mulighederne for at kunne udnytte dem, og så er de der også. Vi har jo hidtil herhjemme været ret dygtige til at tænke og opfinde, og kan man præsentere nye konstruktioner og nye modeller, er interessen stor fra indernes side. Er man ikke dygtig nok herhjemme til at finde på noget nyt og bedre og viger man tilbage fra besværet ved at få det præsenteret, så fortjener man minsandten heller ikke at være med.

Det er direktør H. Holck-Larsens håb, at mange danske virksomheder fortsat vil gøre sig fortjent til at være med, for som man siger med et citat af amerikansk oprindelse: – Man skal være lidt naiv for at give sig i kast med at investere i Indien. Men man skal være endnu mere naiv for at lade være.

Det dansk-indiske bistandssamarbejde

Af Kika Mølgaard

Tidsskriftet Young India refererer i et nummer fra juli 1927 et møde mellem Gandhi og et dansk missionærpar, der skal hjem på besøg året efter og gerne vil have et budskab fra Gandhi med til det danske folk.

Gandhi siger med et strejf af utålmodighed, at han allerede har givet dem sit budskab i samtalen om en missionærs rette virke (»Lad ham gå til folket, ikke som herre eller beskytter, men som en af deres egne, ikke for at påtvinge dem noget, men for at tjene dem og arbejde blandt dem«), men danskerne insisterer på at få et specielt Gandhi-ord med på vejen.

Og så svarer Gandhi: »Det ydre er altid et udtryk for det indre, og hvis det danske folk vil tjene os, lad dem så lære os deres livgivende virksomhed med andelsmejerier og kvægopdræt«.

Historien melder intet om, hvordan budskabet blev modtaget, eller om det i det hele taget blev viderebragt – måske havde missionærerne forventet et Gandhi-ord med lidt mere åndeligt vingesus end en henvisning til kvægavl og mejeribrug til eftertanke i de hjemlige missionskredse.

Og så alligevel – Gandhi peger præcist nok på noget af det, vi i Danmark har fået ord for at være gode til og derfor også må kunne lære fra os om.

Nu handler dette afsnit hverken om danske missionærer eller om Gandhi – de er skildret i andre kapitler – men om det danske udviklingssamarbejde med Indien, og her kom mejeribrug og kvægopdræt, Gandhis forslag ufortalt, til at spille en ikke uvæsentlig rolle, da arbejdet kom i gang godt tredive år senere.

Det første danske statslige bistandsprojekt i noget u-land overhovedet var kvægavlsprojektet i Hessarghatta lidt uden for Bangalore i den indiske delstat Karnataka (dengang Mysore). Ikke langt derfra ligger Shivaragudda, hvor Mellemfolkeligt Samvirke nogle år tidligere havde været med til at oprette en kombineret højskole og landbrugsskole efter dansk mønster – og hvor i øvrigt portrætterne af Grundtvig og Gandhi endnu hænger side om side på væggen.

Indira Gandhi besøgte i 1974 Hessarghatta-projektet.

Hessarghatta blev indledningen til et omfattende kvægavlssamarbejde mange steder i Indien, hvor der fra Danmark er leveret kvæg til krydsning med indisk kvæg, tyresædstationer, institutter til produktion af mund- og klovsygevaccine, konsulentvirksomhed og træningscentre. Og i bistandssamarbejdets første år blev der med dansk støtte etableret et meget stort mejeriprojekt i delstaten Gujarat.

Samtidig med at regeringsaftalen om Hessarghattaprojektet blev undertegnet, underskrev Indien og Danmark også aftalen om det første danske statslån nogensinde til et u-land. Siden er det blevet til i alt syv danske statslån til Indien – kun Tanzania og Egypten har fået flere danske lån – på tilsammen 435 mill. kr., og et nyt lån er under forberedelse (200 mill. kr.). Pengene er brugt til bl.a. mejeriudstyr, slagteriudstyr, køleanlæg, landbrugsmaskiner, cementmaskiner, værktøj og værktøjsmaskiner, elektrisk og elektronisk udstyr og udstyr til fiskeriet foruden til en lang række andre leverancer fra Danmark. For tiden er et havundersøgelsesskib til ca. 150 mill. kr. under bygning i Danmark for senere levering til den indiske regerings af-

deling for undersøgelser af ressourcerne i havene omkring Indien.

Indien er et af hovedmodtagerlandene for dansk udviklingsbistand, og siden 1974 er der udarbejdet rullende femårsplaner for samarbejdet med hovedmodtagerlandene. Det betyder, at de indiske planlægningsmyndigheder har mulighed for at indarbejde den danske bistand i deres egne femårsplaner, og dermed sikres samtidig en bedre prioritering af ønskerne.

Siden begyndelsen af 1963 og frem til 1982 har Danmark ydet i alt 1.175 mia. kr. i bistand til Indien, heraf foruden statslånene 838 mill. kr. til personelbistand og til projekter. Der er principiel enighed om, at den danske bistand såvidt det overhovedet kan lade sig gøre skal bruges til aktiviteter og initiativer, der kommer den brede befolkning til gode.

En fuldstændig fortegnelse over de danskstøttede projekter i Indien finder ikke plads inden for dette kapitels rammer – interesserede henvises til årsberetningerne fra Danida, der løbende skildrer de mange projekter. Et indtryk af fordelingen mellem sektorerne kan man få af tallene i skemaet, men det er vanskeligt at foretage en helt nøjagtig opdeling, fordi projekterne ofte vedrører flere sektorer. Tabellen dækker et gennemsnit for finansårene 1980–82.

Danmarks projektbistand til Indien fordelt på sektorer i gennemsnit for 1980–82.
Udbetalinger i %

Infrastruktur i landdistrikter	20
Integrerede projekter i landdistrikter	18
Almen og højere uddannelse samt forskning m.m.	1
Landbrug, fiskeri og skovbrug	24
Sundhed	28
Industriel udvikling	9

Den danske projektbistand har gennem årene dækket et bredt spekter af sektorer. Hovedvægten har dog ligget på projekter, som skal fremme udviklingen på landet og forbedre landbefolkningens vilkår – dæmningsanlæg for kunstvanding, småveje i landdistrikter, kvægbrug og mejeridrift, forbedring af landbrugskonsulenttjenesten og andre projekter inden for landbrug, fiskeri og skovbrug. Men også på andre felter er der sat ind, bl.a. med henblik på at ophjælpe den

indiske småindustri gennem oprettelse af værktøjscentre i Bangalore, Calcutta og New Delhi.

I de senere år har støtten til vandforsyningsprojekter spillet en stadig større rolle, dels gennem bilaterale projekter, dels gennem støtte til bl.a. UNICEF's program for rent drikkevand til landdistrikter. Det er den indiske regerings erklærede politik at opfylde »vandtiåret«s målsætning: »Rent drikkevand til alle før 1990«.

Også den danske indsats på sundheds- og familieplanlægningsområdet er intensiveret i de senere år. For et par år siden påbegyndtes et dansk/indisk samarbejdsprogram vedrørende den primære sundhedstjeneste i ti distrikter i de to delstater Tamil Nadu og Madhya Pradesh – et projekt, der vil blive til gavn for en befolkning på 15 millioner mennesker. Projektet søger især at forbedre det forebyggende sundhedsarbejde og bygger udelukkende på den eksisterende struktur i sundhedstjenesten – i realiteten efter planer, der blev udarbejdet af fremsynede indere i tiden omkring landets selvstændighed i 1947.

Det er naturligvis altid Indiens egne udviklingsplaner og -strategier, der er udgangspunktet, når det dansk/indiske projektsamarbejde planlægges, men det sker også – efter Gandhis recept – inden for områder, hvor Danmark har teknisk viden og erfaring, f.eks. inden for så specielle områder som frøpatologi og varslingssystemer for oversvømmelser.

Den planlagte ramme for den danske projektbistand på gavebasis til Indien er for 1983–1987 i alt 775 mill. kr. Hertil kommer statslånene, som forventes at blive af tilsvarende størrelse.

